

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

David Breznikar

Indikatorji politične participacije – Slovenija v primerjalni perspektivi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

David Breznikar
Mentor: doc. dr. Mitja Hafner – Fink

Indikatorji politične participacije – Slovenija v primerjalni perspektivi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Hvala mentorju doc. dr. Mitji Hafner-Finku za prijaznost, pomoč in nasvete, ki so pripomogli k izdelavi diplomske naloge.

Hvala tudi vsem tistim, ki so mi stali ob strani in me spodbujali v času pisanja diplomske naloge.

Indikatorji politične participacije – Slovenija v primerjalni perspektivi

Politična participacija je pomembna za stabilnost in legitimnost vlade, saj se z njeno pomočjo reproducira politični sistem, poleg tega pa jo lahko pojmuje kot sredstvo za doseganje ciljev v smislu javnih in zasebnih dobrin. V pričujočem diplomskem delu si bomo v začetku ogledali različne poglede in klasifikacije oblik politične participacije in njim pripadajoče indikatorje, s katerimi lahko te oblike merimo in preučujemo. V nadaljevanju sledi ogled in primerjava kazalnikov politične participacije v štirih različnih raziskavah, pri čemer nas bo zanimalo, kateri izmed njih se najpogosteje pojavljajo in ponavljajo, če, in kako dobro, merijo politično aktivnost. V empiričnem delu bomo s pomočjo konkretnih indikatorjev uporabljenih v raziskavi European Social Survey iz leta 2006 raziskali razlike med izbranimi državami glede različnih dimenzij politične participacije in pojasniti, zakaj do njih prihaja. Ogledali si bomo tudi, kateri indikatorji sestavljajo dimenzije politične participacije. Rezultate bomo predstavili v primerjalni perspektivi sedmih preučevanih držav.

Ključne besede: indikatorji, politična participacija, oblike politične participacije, individualna in institucionalna politična participacija, dimenzije politične participacije.

Indicators of political participation – Slovenia in the comparative perspective

Political participation is important for the stability and legitimacy of the government, because with its help the political system is reproducing in addition, it can be seen also as a means of achieving goals in terms of public and private goods. In this paper we will at the beginning define the different views and classifications of forms of the political participation and the corresponding indicators by which these forms can be measured and examined. The following is a viewing and comparison of indicators of the political participation in four different studies where we will be interested to know which of them are the most frequent and repeated if and how well they are measuring the political activity. In the empirical part, we will through the concrete indicators used in the study, European Social Survey, 2006, investigate the differences between the selected countries on various dimensions of the political participation and try to explain why they occur. We will also look which indicators consist of dimensions of the political participation. The results will be presented in a comparative perspective of seven countries studied.

Key words: indicators, political participation, forms of the political participation, individual and institutional political participation, the dimensions of political participation.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	7
2 POLITIČNA PARTICIPACIJA.....	8
3 OBLIKE POLITIČNE PARTICIPACIJE.....	9
3.1 Konvencionalna politična participacija	10
3.2 Nekonvencionalna politična participacija	11
3.3 Individualna politična participacija	13
3.4 Institucionalna politična participacija.....	14
4 POLITIČNA PARTICIPACIJA V SLOVENIJI	15
4.1 PREVLAJUJOČE OBLIKE POLITIČNE PARTICIPACIJE	16
4.1.1 Konvencionalne in institucionalne oblike politične participacije.....	16
4.1.2 Nekonvencionalne in individualne oblike politične participacije	18
4.1.3 Obseg in kakovost politične udeležbe v Sloveniji.....	18
5 PRIMERJAVA POLITIČNE PARTICIPACIJE V DRŽAVAH STARE IN MLADE DEMOKRACIJE.....	21
6 RAZISKOVALNI OKVIR IN PREDSTAVITEV INDIKATORJEV V RAZLIČNIH RAZISKAVAH	23
6.1 Hipoteze in predmet proučevanja	27
6.2 Izbran nabor indikatorjev	28
6.3 Priprava indikatorjev	28
7 POTEK IN REZULTATI ANALIZE	29
7.1 Metoda glavnih komponent.....	30
7.2 Razvrščanje v skupine	32
7.3 Faktorska analiza	35
8 SKLEP	47
9 LITERATURA	51
PRILOGE.....	54
PRILOGA A: METODA GLAVNIH KOMONENT	55
PRILOGA B: RAZVRŠČANJE V SKUPINE	58
PRILOGA C: FAKTORSKA ANALIZA	59
PRILOGA Č: FREKVENČNE DISTRIBUCIJE IN DELEŽI.....	66

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Oblike politične participacije.....	12
Tabela 4.1: Volitve v državni zbor	16
Tabela 4.2: Tipologija vzorcev politične udeležbe v Sloveniji in delež anketiranih, ki jih prakticirajo (v %).....	19
Tabela 6.1: Primerjava različnih družboslovnih raziskav glede na prisotnost indikatorjev individualne ali institucionalne politične participacije.....	25
Tabela 7.1.: Rotirana matrika komponentnih uteži za vseh 8 indikatorjev politične participacije, z izračunanimi lastnimi vrednostmi.....	32
Tabela 7.2: Rezultati faktorске analize, ki prikazujejo dimenzije politične participacije v primerjalni perspektivi vseh sedmih držav.....	36
Tabela 7.3 : Tipi politične participacije (primerjava med vsemi sedmimi državami) in deleži individualne ter institucionalne politične participacije med državami.	40
Tabela 7.4: Primerjava prisotnosti različnih dimenzij politične participacije med izbranimi državami.	45

KAZALO SLIK

Slika 7.1: Grafikon lastnih vrednosti	31
Slika 7.2: Klasifikacije oblik politične participacije (ESS 2006, združeni podatki vseh sedmih držav).	33

KAZALO GRAFOV

Graf 7.1: Primerjava razširjenosti različnih zvrsti politične udeležbe med Švedsko, Slovenijo in Bolgarijo.....	42
Graf 7.2: Primerjava deležev pri razširjenosti zvrsti individualnih oblik politične participacije.	44

1 UVOD

Namen diplomske naloge je s pomočjo indikatorjev, uporabljenih v raziskavi European Social Survey iz leta 2006, raziskati razlike med izbranimi državami glede različnih dimenzij politične participacije in pojasniti, zakaj do njih prihaja.

V teoretičnem delu si bomo ogledali različne poglede in klasifikacije oblik politične participacije in njim pripadajoče indikatorje, s katerimi lahko te oblike merimo in preučujemo. Sledi kratka predstavitev politične participacije v Sloveniji in najpogostejše oblike politične udeležbe od samostojnosti dalje. Predstavljena je tudi teoretska primerjava politične participacije med državami starih in novih demokracij. Na kratko so bili tudi predstavljeni indikatorji politične participacije v štirih različnih raziskavah, pri čemer smo naredili kratko primerjalno analizo glede razlik in enakosti nabora indikatorjev v le-teh, predvsem nas bo zanimalo, koliko od njih se jih v posameznih raziskavah ponavlja, če, in na kakšen način, merijo politično aktivnost, in če so dovolj ustrezni in kakovostni za merjenje politične aktivnosti.

V empiričnem delu nas bo zanimalo, kakšen je nabor indikatorjev, ki sestavljajo dve dimenziji politične participacije. Naredili bomo primerjalno analizo oblik politične participacije, ki se oblikujejo znotraj držav, in jih primerjali med izbranimi državami. Primerjava med njimi bo potekala tudi v smislu obsega politične udeležbe, saj naj bi bil v postsocialističnih državah le-ta v celoti gledano manjši, kot je v državah starih demokracij (Fink-Hafner in Kropivnik 2006).

Poleg tega nas bo zanimalo, ali je v razvitih državah z dolgo demokracijo res bolj prisotna nova oblika politične udeležbe, ki se kaže v odmiku od institucionalnih političnih form k bolj individualnim oblikam politične udeležbe posameznika (Dalton 1996).

2 POLITIČNA PARTICIPACIJA

Verba in Nie politično participacijo razumeta kot »tiste aktivnosti državljanov, ki so usmerjene v vplivanje na selekcijo vladnega osebja ali akcij, ki se jih loteva vlada« (Verba Nie 1972, 2), pri tem pa sta v svoji definiciji pozabila oz. izločila vse ostale pasivne oblike politične participacije, kot je zanimanje za politiko in govor o politiki.

Podobnega mnenja je tudi Adam, ki pravi, da je politična participacija pomemben družbeni vidik, saj se z njeno pomočjo reproducira politični sistem, poleg tega pa jo lahko pojmujejo kot sredstvo za doseganje ciljev v smislu javnih in zasebnih dobrin (Adam 1991).

Brezovšek razume participacijo kot težnjo in prizadevanje običajnih ljudi, da s svojimi različnimi dejanji vplivajo na delovanje svojih vladajočih, lahko pa svoje vladajoče tudi zamenjajo. Zanj je resnična participacija tok ali proces, ki se začne pri širši množici državljanov, ta vpliv pa se od njih širi navzgor, pri tem pa se oblikuje ter opredeljuje sama politika. Eden ključnih pojmov, ki je bistven za politično participacijo, je družbena razsežnost, saj gre za dejavnost, kjer mora biti posameznik udeležen z drugimi v različnih družbenih procesih (Brezovšek 1995).

Politična participacija je vključenost vsakega posameznika v politični sistem na različnih ravneh dejavnosti, segajočih od popolnega nezanimanja do zasedanja politične funkcije« (Rush V Della Porta 2003).

S stališča individualnega vidika je politična participacija racionalen poizkus posameznika, da s svojimi dejanji vpliva na javno politiko v skladu s skupinskimi interesi (Szulkin v Adam 1991).

Politično participacija je oblika komuniciranja, kjer gre za dvosmeren proces posredovanja sporočil med volivci oz. državljani ter voljenimi ali političnimi instancami. Pomembna je interakcija med volivci ter vladajočimi, ki je neizbežno povezana z obveščenostjo, le-ta pa

poteka prek množičnih medijev, izobraževalnega sistema ali neformalnih skupin. S pomočjo teh informacij si ustvarijo svojo presojo o celotni zadevi in ugotovijo, kje in na kakšen način participirati, poleg tega pa se seznani tudi z učinki svoje participacije (Makarovič 2002).

Po Schaffu lahko politično participacijo razdelimo v dva vidika. Prvi vidik je pogled na participacijo, ki izvira iz starogrške prakse oziroma Aristotelove filozofije. Tu je mišljena kot odgovornost posameznika do skupnosti ter vzajemnosti in medsebojnem komuniciranju članov družbe. Drugi vidik pa zajema individualno zaščito pravic in interesov posameznika ter prizadevanju za vpliv in moč (Schaff 1975).

Izraz politična participacija zajema zelo različna ravnanja, od volitev do aktivnega delovanja v neki stranki, od razpravljanja o politiki do ustvarjanja organiziranega pritiska (Della Porta 2003).

Prav zaradi tega jo lahko klasificiramo v različne tipe oblik participacije, zato bomo v nadaljevanju predstavili značilnosti različnih tipologij in pogledov s strani različnih avtorjev.

3 OBLIKE POLITIČNE PARTICIPACIJE

Kot smo že omenili, poznamo različne oblike politične participacije kakor tudi veliko različnih tipologij, ki razdelijo oblike politične participacije na podlagi različnih konceptov. V nadaljevanju bomo predstavili dve tipologiji, ki bosta za nas najbolj relevantni s katerima se bomo srečali tudi v nadaljevanju pri preverjanju raziskovalnih hipotez.

Brezovšek je navedel naslednje glavne oblike participacije:

- *glasovanje na lokalnih in državnih volitvah,*
- *glasovanje na referendumih,*
- *agitiranje in sodelovanje v volilni kampanji,*
- *aktivno članstvo v politični stranki,*
- *aktivno članstvo v skupini pritiska,*

- *sodelovanje v političnih demonstracijah,*
- *različne oblike državljanske nepokorščine,*
- *članstvo v vladnih svetovalnih organih,*
- *članstvo v potrošniških svetih za industrijo v javni lasti,*
- *klijentalistična vključenost v uresničevanje socialne politike,*
- *različne oblike skupnega delovanja (Brezovšek 1995, 203).*

Znotraj te opredelitve najdemo tako konvencionalne kot nekonvencionalne oblike participacije, omenjene so tudi individualne in institucionalne oblike politične participacije.

3.1 Konvencionalna politična participacija

Konvencionalna politična participacija je najbolj razširjena forma vpletenosti v demokratično politiko. Lester Milbrath je konvencionalne oblike politične participacije razvrstil glede na stopnjo vpletenosti:

- *izpostavljanje političnim izzivom,*
- *volitve,*
- *odpiranje politične narave,*
- *prepričevanje drugega, naj voli na določen način,*
- *nošnja politične značke,*
- *stik s političnim funkcionarjem ali voditeljem,*
- *denarni prispevek določeni stranki ali kandidatu,*
- *udeležba na političnem zborovanju ali skupščini,*
- *posvečanje časa politični kampanji,*
- *vstop med aktivno članstvo politične stranke,*
- *udeležba na zborih, na katerih se sprejemajo politične odločitve,*
- *zbiranje denarja za politične namene,*
- *kandidiranje za voljeno funkcijo,*
- *prevzemanje političnih in strankarskih funkcij (Milbrath v Della Porta 2003, 65).*

Volitve so najbolj pogosto uporabljena oblika konvencionalne politične participacije, kar je povsem razumljivo, saj gre za mehanizem selekcije nosilcev političnih programov (Adam 1991). Potrebno pa je poudariti, da volitev ne moremo združevati npr. s političnim udejstvovanjem, saj gre posameznik lahko na volitve, kljub temu da ne kaže zanimanja za politiko.

3.2 Nekonvencionalna politična participacija

Tu gre predvsem za nove, neformalne oblike politične participacije, ki odstopajo od prevladujočih institucionalnih političnih kanalov. Dalton je leta 1988 med nekonvencionalne forme politične participacije uvrstil:

- *pisma bralcev,*
- *sodelovanje v bojkotu,*
- *samozmanjševanje davkov ali najemnin,*
- *zasedba poslopij,*
- *cestne zapore,*
- *podpisovanje peticij,*
- *sedeči protesti,*
- *udeležba v divjih stavkah,*
- *udeležba v mirnih sprevodih,*
- *povzročanje škode na gmotnih dobrinah,*
- *nasilje zoper ljudi (Dalton v Della Porta 2003, 69).*

Za razliko od konvencionalne participacije gre za direktne forme političnega udejstvovanja pogosto zunaj institucionalnih kanalov, povezanih z vlado, političnimi strankami ter interesnih skupin (Newton in Montero 2007).

Konvencionalna participacija je dejansko pogosto v medsebojni odvisnosti z nekonvencionalno, kar priča o tem, da ljudje ki jih zanima politika in ki so za to področje usposobljeni, težijo k temu, da bi sočasno posegali po vseh dostopnih orodjih za uveljavljanje pritiska na oblasti (Della Porta 2003).

Podobnega mnenja je tudi Makarovič, ki je klasifikacijo razlikovanj med konvencionalno in nekonvencionalno politično participacijo podal v spodnji tabeli.

Tabela 3.1: Oblike politične participacije

POLITIČNA PARTICIPACIJA		Konvencionalna	Nekonvencionalna
Sprejemanje zavezujočih odločitev (moč)		Volitve, referendum, opravljanje javne funkcije	Vstaja, revolucija, terorizem
Vplivanje na odločitve	Interakcije	Stiki s politiki, prepričevanje drugih ...	Demonstracije, protestne akcije, državljanska neposlušnost, politične stavke ...
	Organizacije	Članstvo v političnih strankah, gibanjih, interesnih skupinah.	Članstvo v »protestnih« organizacijah

Vir: Makarovič 2002, 71

Tabela prikazuje razvrstitev politične participacije na konvencionalne in nekonvencionalne oblike. Makarovič ti dve obliki loči glede na sprejemanje zavezujočih odločitev oz. moči ter vplivanju na odločitve, ki jih lahko dosežemo z interakcijami ali pa v organizacijah, čeprav, kot pravi sam, je meja med njima težko določljiva.

»Nekonvencionalna politična participacija ne velja za ustaljeno obliko doseganja ciljev, temveč ohranja določeno podobo izrednosti in izjemnosti, zato jo je še vedno utemeljeno razlikovati od konvencionalnih oblik« (Makarovič 2002, 70).

Nekonvencionalno obliko participacije državljani uporabljajo takrat, ko jim konvencionalne oblike, kot so npr. volitve, ne morejo zadovoljiti želja in teženj, zato se skupine ali posamezniki zatečejo k bolj radikalnim in nasilnim pristopom, kot so protesti,

demonstracije, lahko celo revolucije. Nekonvencionalna oblika participacije se bolj zanaša na uporabo moči in prisile (Lavtar 2007).

Tako konvencionalne kot nekonvencionalne oblike politične participacije so pogosto v medsebojni korelaciji, saj se politično aktivni večinoma poslužujejo različnih sredstev za svoje delovanje. S prepletanjem omenjenih oblik dobimo:

- *nedejavne, ki v najboljšem primeru preberejo kaj o politiki ali podpišejo peticijo.*
- *konformiste, ki se vsaj malo vključujejo v konvencionalne dejavnosti.*
- *reformiste, ki participirajo na konvencionalen način, vendar pa segajo tudi po širšem političnem jedilniku, vključno z zakonitimi oblikami protesta demonstracije ali celo bojkota.*
- *aktivisti, ki širijo seznam do njegove najvišje ravni tako, da vanj včasih vključijo tudi nezakonite oblike protesta .*
- *protestnike, ki segajo po vseh nekonvencionalnih oblikah, zavračajo pa konvencionalne oblike participacije (Della Porta 2003, 70).*

Če se je konvencionalna politična participacija v političnem sistemu ustalila, pa se je t.i. nekonvencionalna pol. participacija v zadnjem času močno okrepila.

3.3 Individualna politična participacija

Dalton pravi, da se je pri raziskovanju zvrsti politične participacije v dosedanjem raziskovanju na mikroravni kot ključna točka izkazalo razmerje med posameznikom in kolektivom. V zahodnih držav z dolgo demokracijo je v zadnjem času najbolj očitna težnja po individualizaciji politike. Ta individualizacija zajema premik od volilnega političnega odločanja, zasnovanega na skupinskih oziroma strankarskih ravnanjih, k bolj individualiziranemu in notranje usmerjenemu slogu politične izbire (Dalton 1996).

»Ta slog je eklektičen in egocentričen, saj označuje odmik posameznika od političnih strank, referenčnih skupin ter od strukturiranih institucionaliziranih metod politične udeležbe k lastnemu političnemu odločanju posameznikov o kompleksnih političnih

vprašanjih in k različnim neinstitucionaliziranim, nehierarhičnim oblikam kolektivnega političnega delovanja» (Dalton v Deželan in drugi 2007, 118).

Med individualne oblike politične participacije spadajo:

- podpis peticije,
- bojkotiranje proizvoda, dogodka,
- demonstracije in upori (v primeru da niso vodeni s strani političnih institucij),
- zasedbe stavb,
- sodelovanje v političnih debatah na spletnih forumih.

3.4 Institucionalna politična participacija

V nasprotju z individualno politično participacijo se institucionalna nanaša na politično udeležbo pod okriljem političnih institucij. Gre za tiste aktivnosti, ki se izvajajo v okviru veljavnih političnih institucij, kot so volitve, simpatiziranje s strankami in članstvo v njih, članstvo v ostalih organizacijah ter sodelovanje v volilnih kampanjah. Nezanimanje za institucionalno politiko je opaziti zlasti med mladimi. Kasse loči med institucionalno oz. konvencionalno participacijo ter nekonvencionalno ali protestno participacijo. Institucionalno participacijo vidi v okviru vzpostavljenih organizacij in sistemov (Kasse v Kovacheva 2005).

Zanimanje za institucionalno politično participacijo je v upadu zlasti v razvitih državah, saj državljani veliko raje participirajo zunaj institucionalnih kanalov, ki se kažejo v težnjah po individualizaciji politike posameznika (Dalton 1996).

Formalna politika ljudi ne zanima, zaupanje v politične institucije pa upada zlasti med mladimi, ti pa iščejo nove oblike participacije v nekonvencionalnih in individualnih metodah, saj želijo na drugačen način sodelovati in biti udeleženi v političnem udejstvovanju (Kovacheva v Mesarec 2005).

Predstavljene so bile glavne klasifikacije in delitve politične participacije, s katerimi se bomo srečevali pri nadaljnjem raziskovanju in primerjavi teh klasifikacij tako v Sloveniji kot v primerjavi Slovenije z ostalimi državami.

4 POLITIČNA PARTICIPACIJA V SLOVENIJI

V tem poglavju bomo na kratko opisali politično participacijo na Slovenskem. Sprememba političnega sistema v družbi je spremenila tudi vzorce in oblike političnega obnašanja in zanimanja državljanov za politiko. Ogledali si bomo tudi prevladujoče indikatorje in različne tipe participacije od časa osamosvajanja naprej, ter poskušali poiskati razlago, zakaj je tako.

Slovenska družba se je ob koncu osemdesetih let 20. stoletja postopoma preoblikovala, s tem pa se je preoblikovala tudi prevladujoča politična kultura. V postsocializmu pride do sprememb v strukturi in funkciji kot v motivaciji za politično participacijo (Adam 1991).

Makarovič predpostavlja, da je politična participacija komuniciranje v obe smeri, in sicer kot izražanje želja državljanov ter seznanjanje z učinki lastne participacije. Zanj je ena od pomembnih stvari za analiziranje participacije obveščenost državljana (Makarovič 2002).

V raziskavi Slovensko javno mnenje (v nadaljevanju SJM) iz leta 1999 sta bili merjeni dve vrsti obveščenosti o politiki, in sicer tista, ki poteka prek tiskanih medijev, ter tista, ki poteka prek interakcij med ljudmi. Makarovič ugotavlja, da je v slovenski družbi pri obeh navzoča izključenost nekaterih družbenih kategorij, in sicer žensk, manj izobraženih ter manj premožnih. Glede na primerjavo iste raziskave iz leta 1991 je opazen upad pri obeh vrstah obveščenosti (Makarovič 2002).

Da slovenski državljan ni aktiven, se strinjata tudi Fink–Hafnerjeva in Kropivnik, ki pravita, da smo tudi v Sloveniji priča relativno hitremu razkroju pozitivnih pričakovanj o tekmovalni volilni politiki, kakršno imajo na Zahodu. Zato bi za slovenskega državljana težko rekli, da je aktiven, oziroma, da je postal modus slovenskega državljanskega telesa (Fink–Hafner in Kropivnik 2006).

V Sloveniji je prav tako kot pri ostalih primerljivih postsocialističnih državah opazno upadanje udeležbe na volitvah ter upadanje zaupanja v institucije. Politika naj bi bila v Sloveniji pojmovana kot umazana zadeva (Bibič 1994).

V nadaljevanju bomo predstavili različne oblike politične participacije, kakor so se kazale v Republiki Sloveniji v njeni zadnji tridesetletni zgodovini.

4.1 PREVLADUJOČE OBLIKE POLITIČNE PARTICIPACIJE

4.1.1 Konvencionalne in institucionalne oblike politične participacije

Najlažje merljiv vidik politične participacije so zagotovo volitve, čeprav niso dober napovedovalec drugih konvencionalnih političnih dejavnosti (Newton in Montero 2007). Volitve so najbolj pogosto uporabljen kanal politične participacije, čeprav veljajo za dejavnost z nizko obveščenostjo in motiviranostjo (Adam 1991).

Državljeni imajo odpor do moderne političnosti, ki se kaže v relativno nizki in še upadajoči politični udeležbi v novem političnem sistemu (Fink–Hafner in Kropivnik 2006), kar jasno prikazujejo podatki o volilni udeležbi na državnozborskih volitvah v Republiki Sloveniji.

Tabela 4.1: Volitve v državni zbor

Volitve v državni zbor	Pravica voliti	Volilna udeležba	Volilna udeležba v %
1992	1.491.374	1.277.604	85,60
1996	1.542.218	1.136.679	73,70
2000	1.588.528	1.114.170	70,14
2004	1.634.402	991.263	60,65
2008	1.696.437	1.070.523	63,10

Vir: Državna volilna komisija

Podatki iz tabele 2 nam prikazujejo, da se je število tistih, ki imajo pravico glasovanja, iz leta v leto povečevalo, na drugi strani pa je volilna udeležba padala, trend se je malce

popravljen pri zadnjih državnozborskih volitvah, vendar je bila volilna udeležba kljub temu skromna, saj je svoj glas oddalo le 63,1 % volilnih upravičencev.

Kljub temu podatki kažejo, da je v Sloveniji volilna udeležba v primerjavi z ostalimi postsocialističnimi državami na razmeroma visoki ravni in zaostaja le za Češko, Slovaško ter Hrvaško.

Naslednja oblika politične participacije, ki si jo bomo poglobljevali, je posredni vpliv na drugo osebo, ki se oblikuje skozi interakcijo. Tu gre za prepričevanje drugega, naj voli določeno opcijo. Ta oblika participacije je še pomembnejša, kot so volitve, saj zahteva višjo raven osebne angažiranosti, prav zaradi tega pa so tudi deleži participacije občutno nižji kot pri volitvah (Makarovič 2002).

Po podatkih ankete SJM je le dobrih 15 % anketirancev kdaj poskušalo prepričati prijatelje, kako naj glasujejo, ravno toliko se jih je kdaj udeležilo političnih sestankov, 18,4 % jih je kdaj imelo stike s politiki (Toš in drugi 1999).

Glede na podatke so slovenski državljani nadpovprečno dejavni na lokalni ravni pri udeležbi na zborovanju in pri vzpostavljanju stikov s političnimi funkcionarji, po drugi strani pa Slovenci zelo neradi prepričujemo in nagovarjamo svoje prijatelje o politiki, kar Makarovič razloži s tem, da je politika kot pojem ocenjena negativno, zato v pogovorih med prijatelji ni zaželeno, možno pa je tudi, da se med seboj družijo enako misleči, s tem pa prepričevanje drugih ni potrebno (Makarovič 2002).

Članstvo v organizacijah naj bi pomenilo neko trajnejšo zavezanost določeni obliki participacije, vendar pa samo po sebi ni pogost pojav. Po podatkih iz raziskave SJM iz leta 1999 se je za člane družbenih gibanj izreklo 2,7 % anketirancev, za člane ekoloških skupin 2,2 % ter za člane političnih strank 3,7 % (Toš 1999). Število članov v političnih strankah naj bi od leta 1991 zelo upadlo (Makarovič 2002).

4.1.2 Nekonvencionalne in individualne oblike politične participacije

Posebno vlogo v slovenski družbi je imela takšna oblika participacije ob koncu osemdesetih let dvajsetega stoletja, ko se je s pomočjo raznih protestnih gibanj (sojenje četverici, bolj znano kot afera JBTZ) prispeval pomemben delež k padcu nekdanjega komunističnega režima (Makarovič 2002). Makarovič še ugotavlja, da je z demokratizacijo v začetku devetdesetih let njena vloga padla.

Podatki Slovenskega javnega mnenja iz leta 1995 kažejo, da se je javnega zborovanja že udeležilo 12,3 % anketiranih, približno toliko pa jih pravi, da so se že kdaj udeležili protestnega shoda ali demonstracij (Toš in drugi 1995).

Lavtar ugotavlja, da število nekonvencionalnih ali individualnih oblik politične participacije na lokalni ravni raste. Državljanji so pripravljeni sodelovati na protestih, shodih, stavkah in zbiranju podpisov predvsem takrat, kadar jih tak problem neposredno zadeva (Lavtar 2007).

Z razširitvijo dejanskega dometa konvencionalnih oblik se je nekonvencionalna marginalizirala, ni pa zamrla. Tudi naklonjenost slovenskih državljanov do takšnih oblik participacije je precejšnja, saj naj bi po podatkih, ki jih navaja Makarovič, do peticij imelo pozitiven odnos 76,6 % vprašanih, zakonite demonstracije podpira 82,5 % anketiranih. Podpora pade pri tistih oblikah, ki veljajo za nezakonite, ali pa pomenijo poseg v tujo zasebno ali javno lastnino. Tako zasedbo poslopij in tovarn podpira 18,6 % vprašanih, medtem ko nezakonite stavke podpira le 9,7 % anketirancev (Makarovič 2002).

4.1.3 Obseg in kakovost politične udeležbe v Sloveniji

Fink–Hafner ter Kropivnik sta s pomočjo raziskave, ki je bila izvedena leta 2002, prišla do ugotovitve, da zanimanje za politiko kaže le relativno majhen delež anketiranih polnoletnih državljanov. Na podlagi združevanja enot v skupine sta anketirance razdelila v šest tipov politične participacije, kar prikazuje spodnja tabela. (Fink–Hafner in Kropivnik 2006).

Tabela 4.2: Tipologija vzorcev politične udeležbe v Sloveniji in delež anketiranih, ki jih prakticirajo (v %)

<i>Pristop</i> <i>Aktivizem</i>	<i>Kolektivni</i>	<i>Individualni</i>	<i>Skupaj</i>
Da	Aktivisti 19	Individualisti 13	32
Prehodni	Opazovalci 27	Izpolnjevalci dolžnosti 13	40
Ne	Predpolitični 17	A(nti)politični 11	28
Skupaj	63	37	100

Vir: Fink–Hafner in Kropivnik 2006, 66

Za aktiviste je značilna visoka stopnja politične participacije v vseh izmerjenih pogledih. Imajo dobro mnenje o vplivu politike na ljudi, so ideološko bolj levo usmerjeni in bolj izobraženi ter premožnejši.

Individualisti se zanimajo za politiko, vendar pa se izogibajo članstvu v društvih, sindikatih in političnih strankah, zato pa se bolj udeležujejo političnih aktivnosti in volitev. Sociodemografsko gre za podoben profil ljudi kot pri aktivistih, pri katerih je delež zaposlenih in moških višji.

Vzorec opazovalcev je v Sloveniji pri politični udeležbi najvišji in zajema kar 27% vprašanih. Izogibajo se političnim aktivnostim in članstvu v strankah, se pa bolj udeležujejo pogovorov o politiki ter volitev.

Za predpolitične je značilna velika društvena aktivnost ter izogibanje političnemu aktivizmu. Zanimanja za politiko v tej skupini ne bomo našli, prav tako se o njej ne pogovarjajo in je ne spremljajo. Prav tako niso člani nobenih političnih stran ali sindikatov, se pa udeležujejo volitev. V večini gre za bolj verne ljudi, ki živijo v manjših krajih, veliko od njih je nezaposlenih.

Tisti, ki jih politika ne zanima ter niso včlanjeni v politične stranke ter ostala društva in se popolnoma izogibajo političnemu aktivizmu, spadajo v skupino izpolnjevalcev dolžnosti. Za njih je značilno, da se zelo radi udeležujejo volitev. Ta skupina je manj premožna in izobražena, bolj verna ter starejša.

Za antipolitične je značilna popolna odsotnost zanimanja za politiko. Prav tako se ne udeležujejo volitev, niso člani nobenih strank in društev. Ta skupina zajema predvsem mlajšo mestno populacijo, ki je manj verna, opazen pa je tudi velik delež žensk (Fink–Hafner in Kropivnik 2006).

Slovenija glede na srednjeevropske postsocialistične države beleži srednji obseg politične participacije, le ta pa je nizka v primerjavi Slovenije s razvitimi družbami s starejšimi demokratičnimi sistemi (Fink-Hafner in Kropivnik 2006).

Podobnega mnenja je tudi Makarovič, ki pravi, da je v Sloveniji politična participacija dosegla visoko raven le v obliki volitev in plebiscita, medtem ko bi ostale oblike, ki so bolj dejavne in trajnejše, težko označili za impresivne (Makarovič 2002).

Bernik meni, da je upad politične participacije v Sloveniji v veliki meri povezan s konceptom civilizacijske nekompetence, ki ga poveže z instrumentalnim dojemanjem demokracije, torej kot sredstvo za določen cilj v smislu večje ekonomske blaginje (Bernik 1995).

5 PRIMERJAVA POLITIČNE PARTICIPACIJE V DRŽAVAH STARE IN MLADE DEMOKRACIJE

V tem poglavju bomo govorili o primerjavah politične participacije v državah stare demokracije, kjer vlada demokratičen družbenopolitičen režim že vrsto let, ter v državah mladih demokracij, ki so šele vstopile v sistem demokracije po razpadu bivših komunističnih sistemov. V primerjavi bodo omenjene le evropske države, saj bomo kasneje analizirali oblike politične participacije le v izbranih evropskih državah.

Evropske države lahko pri primerjalnem preučevanju razdelimo v tri skupine glede na podobnost vzorcev politične udeležbe, in sicer na severne (Finska, Švedska, Norveška, Danska, Nizozemska) kjer je politična udeležba visoka, mediteranske (Grčija, Portugalska, Italija, Španija) ter srednjeevropske (Poljska, Madžarska, Slovenija, Češka), vse z nizko volilno udeležbo (Newton in Montero 2007).

V razvitih družbah je obseg politične participacije večji kot v postsocialističnih državah, kamor bi lahko uvrstili vse zgoraj omenjene srednjeevropske države. Razviti pa se ne razlikujejo od drugih samo po obsegu participacije, ampak tudi po pojavu novih kakovosti politične udeležbe, gre za t.i. postmoderni vzorec politične udeležbe, ki se kaže kot težnja k individualizaciji politike (Dalton 1996).

Pričakovali bi, da naj bi spremenjene sistemske okoliščine spodbudile državljane v postsocialističnih državah k bolj aktivni udeležbi državljanov v politiko, vendar pa ni bilo tako. Nekateri med njimi, kot je Barnes, so celo poročali o negativnih težnjah v procesu utrjevanja mladih demokracij (Barnes v Deželan in drugi 2007).

Za to naj bi bila kriva predvsem mladost, izkušnja, politične krivice, postmaterializem in protisocialistična prepričanja, to so bili največji vzroki protestne politične participacije in strankarskih simpatij, kar so pokazale mednarodne javnomnenjske raziskave. Opazna je težnja po upadanju konvencionalne politične udeležbe, kakršno vidimo na Zahodu, vendar pa je le-ta izhodiščno na nižji ravni, kot je bila dosežena v zahodnih državah (Kluegel in

Mason 1999). Tu mislimo predvsem na obseg in kakovost politične udeležbe v njenih institucionalnih oblikah, ki je kljub splošnemu upadanju v državah starih in novih demokracij, na zahodu še vedno na višji ravni.

V državah, kjer se ljudje iz dneva v dan spoprijemajo s problemom preživetja, bolj prevladuje vrednotna orientacija k lastnim potrebam in nižja prioriteta vrednot, ki pomenijo samopreseganje posameznika. Sem spadajo države v tranziciji oziroma v prehodu iz ekonomsko šibkih ekonomij, kot so bivše socialistične države, v kapitalizem (Szhwartz v Deželan in drugi 2007).

Pričakovali bi, da v večji meri protestirajo ljudje iz slabših socialno-ekonomskih okoliščin, saj naj bi s tem pokazali svoje nezadovoljstvo zaradi slabih ekonomskih razmer predvsem v državah tranzicije, ker naj bi politična participacija bila pojmovana kot sredstvo za doseganje ciljev v smislu zasebnih ali javnih dobrin (Adam 1991), pa rezultati empiričnih raziskav kažejo, da ni tako ter da po nekonvencionalnih oblikah politične participacije, kot so protesti, in bojkoti, posegajo v najrazvitejših demokratičnih državah (Fink–Hafner in Kropivnik 2006).

Ugotovimo lahko, da obstaja visoka stopnja pozitivne korelacije med obsegom politične udeležbe ter stopnjo razvitosti držav, tako je delež anketirancev, ki se udeležujejo političnih aktivnosti, v državah razvitih demokracij bistveno višji kot v nerazvitih držav. Taka povezanost je v skladu z ugotovitvijo o navzočnosti individualizirane politične participacije, kjer je visok delež državljanov, ki se odločajo za takšne oblike politične udeležbe, značilen le za visoko razvite države z daljšo demokratično tradicijo (Deželan in drugi 2007).

V globalnem merilu torej primarni viri protestne politične dejavnosti zrcalijo obstoječe družbene vire in politične priložnosti za udejstvovanje v protestnih dejavnostih, vendar v nasprotni smeri od pričakovane. Bolj protestirajo ljudje, ki živijo bolje in v bolj demokratičnih okoljih. Ljudje tu ne protestirajo zato, ker so frustrirani in izključeni iz politike, temveč zato, ker imajo na voljo kakovostne družbene vire (dober socialno-ekonomski položaj, visoko izobrazbo), lahko protestirajo (saj živijo v demokratičnem okolju) in pričakujejo, da se bodo vlade odzvale na njihove akcije (Fink–Hafner in Kropivnik 2006, 56).

Za razvite države z dolgo zgodovino demokracije je značilna tudi velika stopnja individualne politične participacije, ki se kaže kot razsežnost postmodernega državljanstva. Visok delež takšne vrste politične udeležbe najdemo v t.i. državah »prvega sveta«, kot so Velika Britanija, Nemčija, Francija, Norveška, Švica, Švedska, Avstrija, Danska in Švedska. To se ujema z ugotovitvami, da je, kot pravi Milbrath, politična participacija kumulativna (Milbrath 1966), kar pomeni, da gre pri individualni politični participaciji za povezovanje različnih oblik participacije (Deželan in drugi 2007). Torej to pomeni, če je nekdo aktiven, je aktiven na več različnih načinov, torej za participiranje uporablja več različnih oblik oziroma kanalov političnega delovanja.

Zanimalo nas bo, kateri indikatorji se pojavljajo v različnih raziskavah, ali merijo iste aktivnosti in dejansko sprašujejo po politični aktivnosti in delovanju. V nadaljevanju bomo preverjali, ali obstajajo razlike med izbranimi državami glede različnih dimenzij politične participacije s pomočjo indikatorjev, ki jih bomo našli v konkretni raziskavi European Social Survey 2006, pri tem pa bomo poskušali pojasniti, zakaj do teh razlik prihaja. Dobljene empirične podatke iz raziskave European Social Survey 2006 bomo primerjali s podatki raziskovalnega dela Državljanstvo brez meja avtorjev Tomaža Deželana, Danice Fink–Hafner, Mitje Hafner–Fink ter Samo Uhana, ki so med drugim raziskovali globalne vzorce politične participacije s pomočjo empiričnih podatkov iz mednarodne raziskave Internacional Social Survey Programme 2004.

6 RAZISKOVALNI OKVIR IN PREDSTAVITEV INDIKATORJEV V RAZLIČNIH RAZISKAVAH

V tem poglavju si bomo ogledali prikaz in primerjavo kazalnikov politične participacije, ki se uporabljajo v različnih raziskavah. Indikator ali kazalnik je zunanji znak ali kazalec neke določene lastnosti. Spodnja tabela prikazuje primerjavo med različnimi raziskavami, in sicer nas je zanimalo, katere kazalnike politične participacije omenjene raziskave vsebujejo in katerih ne. Raziskave, ki so vključene v primerjavo, so naslednje:

- ESS¹ oziroma European Social Survey je akademsko vodena raziskava, v katero je vključenih več evropskih držav. Namenjena je zbiranju in razložitvi spreminjajočih se usmeritev, prepričanj, mnenj in vedenj evropske populacije. Raziskava je bila ustanovljena s strani Evropske komisije, Evropske znanstvene fundacije in nacionalnih raziskovalnih enot vseh držav, vključenih v projekt. V primerjavo so vzeli indikatorje iz dveh raziskav, in sicer iz leta 2002 ter 2006, z namenom pregleda stanja, v smislu kateri indikatorji politične participacije bi bili v štirih letih v raziskavi izpuščeni, zamenjani in na novo dodani. Podatki za potrebe empiričnega raziskovanja v nadaljevanju bodo vzeti iz raziskave ESS iz leta 2006.
- ISSP² oziroma Internacional Social Survey Programme je mednarodni projekt splošnih družboslovnih anket, katerega namen je pridobivanje podatkov, ki so relevantni za primerjalno analizo vključenih držav. Vsako leto se sodelujoče države odločijo za izvedbo kratkega vprašalnika na neko izbrano temo. Poseben poudarek projekta je na razvojnih vprašanjih, ki so smiselni in relevantni vsem državam. Indikatorji za primerjavo so bili vzeti iz raziskave Citizenship 2004.
- EVS³ oziroma European Values Study je obsežna mednarodna in longitudinalna anketa raziskovalnega programa o temeljnih človeških vrednotah. Raziskava ponuja vpogled v ideje, prepričanja, želje, navade in vrednote državljanov celotne Evrope. Gre za raziskovalni projekt evropskega razmišljanja o življenju, družini, delu, veri, politiki in evropski družbi v splošnem pomenu. Raziskava se izvaja vsakih devet let, anketiranci iz vseh sodelujočih držav odgovarjajo na standardizirani vprašalnik. Za primerjalno analizo indikatorjev smo vzeli raziskavo iz leta 2008.

¹ več o tem si lahko ogledate na spletni strani <http://www.europeansocialsurvey.org/>

² več o tem si lahko ogledate na spletni strani <http://www.issp.org/>

³ več o tem si lahko ogledate na spletni strani <http://www.europeanvaluesstudy.eu/evs/about-evs/>

Tabela 6.1: Primerjava različnih družboslovnih raziskav glede na prisotnost indikatorjev individualne ali institucionalne politične participacije.

Vrsta politične participacije	Kazalniki ali indikatorji	ESS 2002	ESS 2006	ISSP 2004	EVS 2008
Individualna politična participacija	Podpisal peticijo	✓	✓	✓	✓
	Bojkotiral določen proizvod	✓	✓	✓	✓
	Se udeležil demonstracij	✓	✓	✓	✓
	Se udeležil ilegalnih protestnih aktivnosti	✓			
	Stopil v stik z množičnimi mediji, da bi izrazil svoje poglede			✓	
	Pridružil internetnemu političnemu forumu			✓	
	Zanimanje za politiko	✓	✓	✓	✓
	Razpravljanje o politiki	✓	✓	✓	✓
	Prepričevanje drugega, da naj voli določeno pol. stranko			✓	
	Gledanje TV, novice, politika	✓	✓		✓
	Poslušanje radia, novice, politika	✓	✓		✓
	Branje časopisa novice, politika	✓	✓		✓
	Zasedba stavbe ali tovarne				✓
Vrsta politične participacije	Kazalniki ali indikatorji	ESS 2002	ESS 2006	ISSP 2004	EVS 2008
Institucionalna politična participacija	Imel stik s politikom ali političnim funkcionarjem,	✓	✓	✓	
	Se udeležil političnega sestanka ali shoda			✓	
	Prispeval denar za politično aktivnost	✓		✓	
	Pripadnik ali član politične stranke	✓	✓	✓	
	Pripadnik ali član sindikata	✓	✓	✓	
	Šel na volitve	✓	✓	✓	✓
	Delal v politični stranki v zadnjem letu	✓	✓		
	Nosil politično značko v zadnjem letu	✓	✓		

Iz zgornje tabele ugotovimo, da se raziskave zelo razlikujejo v naboru indikatorjev, ki merijo individualno ali institucionalno politično participacijo. Najmanjša razlika med indikatorji je v raziskavi European Social Survey, ki je bila izvedena v letu 2002 in 2006. V raziskavi ESS iz leta 2002 je bil vključen indikator, ki je spraševal po udeležbi v ilegalnih protestnih aktivnostih, medtem ko tega vprašanja v različici raziskave iz leta 2006 ni zaslediti, saj sprašuje le po udeležbi v legalnih protestih. Poleg tega je v raziskavi iz leta 2002 vključen tudi indikator, ki anketirance sprašuje po prispevanju denarja za politične aktivnosti, česar v različici iz leta 2006 prav tako ni.

Raziskava z najmanj indikatorji politične participacije je European Values Survey iz leta 2008. Med kazalniki institucionalne participacije je bilo moč zaslediti le vprašanje, če bi šli na volitve, medtem ko je bilo indikatorjev, ki so spraševali po individualnih oblikah participacije, precej več, med njimi je bil tudi indikator, ki je spraševal po zasedbi poslopja ali tovarne, v Raziskavi ESS in ISSP tega vprašanja ni bilo moč zaslediti.

V raziskavi ISSP naletimo na indikator, ki prav tako kot v raziskavi ESS sprašuje o aktivni pripadnosti politični stranki, vendar pa med njima obstaja razlika v časovni določenosti, saj v ESS sprašujejo po strankarski aktivnosti v zadnjem letu, medtem ko v ISSP ni časovno določeno, kdaj je bil anketirani strankarsko aktiven.

V raziskavi EVS je bil naveden nabor petih indikatorjev, ki so spraševali po raznih individualnih oblikah politične aktivnosti, vendar pa so le-ti spraševali po aktivnostih v nedoločenem času, se pravi, ali je nekdo to počel ali ne, medtem ko v ESS-u in ISSP-ju sprašujejo za konkretno obdobje zadnjega leta. Zdi se veliko bolj pomembno, če je bil nekdo aktiven v zadnjem letu, kot pa če je neko stvar naredil enkrat v življenju in še to zelo dolgo nazaj, potemtakem ne moremo trditi, da je človek politično aktiven, zato so indikatorji o politični aktivnosti v ESS in ISSP raziskavi veliko bolj kvalitetni, saj merita tako institucionalno kot individualno obliko participacije, medtem ko v raziskavi EVS zasledimo le indikatorje, ki merijo individualno politično participacijo.

Primerjava med različnimi raziskavami je pokazala, da obstaja velika podobnost v naboru indikatorjev politične participacije med raziskavama ESS in ISSP, ter da bi najboljše indikatorje dobili prav s kombinacijo obeh raziskav skupaj, kljub temu pa je raziskava European Social Survey s strani nabora kazalnikov politične udeležbe bolj relevantna, saj bolj natančno razdeli indikatorje o zanimanju in spremljanju politike, poleg tega pa tudi konkretnije sprašuje po političnem članstvu posameznika, se pravi, da je bil nekdo zares politično aktiven, če je v zadnjem letu aktivno deloval v določeni stranki.

6.1 Hipoteze in predmet proučevanja

V diplomskem delu se bomo oprli na sekundarne vire. Podlaga za analizo podatkov bo že omenjena anketna raziskava ESS3 – 2006, v katero je bilo vključenih 25 držav iz Evrope. Iz te populacije pa sem na podlagi zastavljenih raziskovalnih ciljev v preučevani vzorec izbral naslednje: Slovenija, Francija, Švedska, Avstrija, Bolgarija, Slovaška in Madžarska. Te države sem izbral glede na relevantnost raziskovalnega problema. Nie in Kim sta v svoji študiji ugotovila, da ima vsaka država svoj poseben in unikaten profil politične participacije, saj ima vsaka država svojo kombinacijo zgodovinskih, kulturnih, institucionalnih in političnih karakteristik. V večini primerov gre za prepletanje družbenih in ekonomskih okoliščin (Nie in Kim 1978). Izbrane države, ki smo jih uvrstili v analizo, se razlikujejo prav v vsem naštetem, saj gre za države z različno zgodovino, drugačno kulturo in pri državah, kot so Slovenija, Bolgarija, Madžarska in Slovaška tudi za vpliv preteklega socialističnega političnega sistema.

Predmet prepoučevanja bodo indikatorji oziroma skupine indikatorjev, ki se združujejo in sestavljajo različne oblike politične participacije. Konkretno nas bo zanimalo, kakšna je politična udeležba v posameznih državah, ali obstajajo razlike med njimi in zakaj, v katerih državah je bolj opazna težnja po individualni politični participaciji, koliko tipov politične participacije se je v državah razvilo, ter kam na podlagi vsega tega spada Slovenija.. Na vse omenjene trditve bomo poskušali odgovoriti z naslednjimi hipotezami.

- H1: Države z daljšo demokracijo imajo višjo politično udeležbo kot države mladih demokracij.
- H2: V državah razvitih demokracij, je bolj opazna težnja po individualni dimenziji politične participacije.
- H3: V državah mladih demokracij je v primerjavi z državami starih demokracij opazna manjša aktivnost v povprečnem številu uporabljanja različnih oblik političnega delovanja.
- H4: Slovenija glede na različne dimenzije politične participacije, spada v skupino držav mladih demokracij.

6.2 Izbran nabor indikatorjev

V raziskavi European Social Survey iz leta 2006 smo našli naslednje indikatorje, s katerimi bomo preverjali zgornje hipoteze:

- podpis peticije v zadnjih 12 mesecih. (sgnptit)
- bili udeleženi v glasnih javnih demonstracijah v zadnjih 12 mesecih. (pbldmn)
- bojkotirali določen produkt v zadnjih 12 mesecih. (bctprd)
- koliko se zanimate za politiko. (polintr)
- volili na zadnjih nacionalnih volitvah. (vote)
- kontaktirali politika ali vladnega uslužbenca v zadnjih 12 mesecih.. (contplt)
- delali oziroma bili dejavni v politični stranki v zadnjih 12 mesecih. (wrkppty)
- delali oziroma bili dejavni v drugih organizacijah b zadnjih 12 mesecih. (wrkorg)
- nosili ali kazali značko v političnih kampanjah v zadnjih 12 mesecih. (badge)
- član politične stranke (mmbprty)

6.3 Priprava indikatorjev

Že omenjene indikatorje, ki merijo politično delovanje v raziskavi European Social Survey 2006, smo morali za potrebe hierarhičnega razvrščanja v skupine pripraviti v binarni obliki z naslednjimi vrednostmi: 0 – ni počel v zadnjem letu

1 – je počel v zadnjem letu

Tako smo pri indikatorju »Koliko se zanimate za politiko?« vrednosti 1 – zelo se zanimam, 2 – dokaj se zanimam in 3 – komaj se zanimam spremenili v vrednost 1, 4 – sploh se ne zanimam pa smo dodelili vrednost 0. Vse ostale odgovore, kot so ne vem in brez odgovora smo označili kot manjkajoče vrednosti.

Po udeležbi na zadnjih nacionalnih volitvah je spraševal indikator z imenom »vote«. Odgovoru 1 – da smo pustili isto vrednost, 2 – ne pa smo dodelili binarno vrednost 0, vse ostale odgovore pa smo označili kot manjkajoče vrednosti.

Podobno smo rekodirali tudi indikator »Ali ste član politične stranke?« Odgovore pod št. 1 – »da« smo dodelili isto vrednost, 2 – ne pa smo spremenili v vrednost 0, vse ostale odgovore smo označili kot manjkajoče vrednosti.

Kazalniki, ki so merili različne oblike politične participacije, kot so podpis peticije, udeležba na demonstracijah, bojkot produktov, kontaktiranje politika, delovanje v politični stranki ali drugi organizaciji in nošenje politične značke so imeli enak nabor odgovorov, ki smo jih spremenili po naslednjem sistemu. Vrednost 1, ki je pomenila, da smo pustili tako, kot je, vrednost 2, ki je pomenila odgovor »ne«, pa smo spremenili v vrednost 0, vse ostale odgovore, kot so ne vem in brez odgovora pa smo tudi tu označili kot manjkajoče vrednosti in jih izločili iz nadaljnjih analiz.

7 POTEK IN REZULTATI ANALIZE

Podatke v diplomski nalogi smo obdelali s statistično programskim paketom za obdelavo in analizo podatkov – SPSS , uporabljeni sta bili verziji 17 in 18. Pri obdelavi smo uporabili metodo glavnih komponent, hierarhično razvrščanje, faktorsko analizo ter frekvenčno distribucijo.

7.1 Metoda glavnih komponent

S pomočjo programa SPSS smo izvedli metodo glavnih komponent. Gre za redukcijo podatkov, pri kateri je cilj poiskati nekaj prvih komponent, ki pojasnjujejo večji del variabilnosti analiziranih podatkov, pri čemer pa izgubimo čim manj podatkov (Ferligoj 1995). V metodo glavnih komponent smo vključili vseh deset indikatorjev politične participacije, saj smo jih želeli zreducirati v dve dimenziji politične participacije, ki naj bi se skladale z našo idejo individualne in institucionalne politične participacije. V analizo smo vključili vseh sedmih izbranih držav. Potrebno je poudariti, da smo pred izračunom glavnih komponent vse indikatorje standardizirali z namenom, da bi večjo težo dobile tudi tiste oblike participacije, ki so imele manjšo frekvenco, s tem pa so vsi indikatorji imeli v analizi enak vpliv.

Rezultati (glej priloge) so pokazali, da 10 indikatorjev vseh sedmih vključenih držav meri tri različne komponente, kar je pokazala tabela lastnih vrednosti. Prva komponenta je pojasnila 25,8 % skupne variance, druga 12,5 % in tretja 11,3 %. Prva komponenta je bila splošna, saj so vrednosti uteži na vseh indikatorjih razmeroma enako močne. Druga komponenta je imela močne vrednosti uteži na dveh indikatorjih, in sicer bojkotiral se je produkt v politične namene, in podpisal peticijo, kar pomeni, da je druga komponenta merila individualno dimenzijo politične participacije. Tretja komponenta je imela močne uteži na indikatorju volil na zadnjih volitvah in zanimanje za politiko. Indikator udeležbe na volitvah ni pravi pokazatelj politične participacije, saj gre za dejavnost, kjer sta obveščenost in motiviranost razmeroma nizki, poleg tega pa gre pri volitvah pri posamezniku bolj za dejanje ritualizma kot pa dejanje participacije. (Makarovič 2002). Iz tega sledi, da pri tistih posamezniki, ki hodijo na volitve, ni nujno tudi politično udejstvovanje, in potemtakem tudi ni dober napovedovalec drugih tipov politične participacije (Jowell in drugi 2007).

Poleg tega je volilna udeležba v nekaterih državah obvezna, in ker bi primerjava med državami glede volilne udeležbe na ravni posameznikov privedla do izkrivljenih rezultatov, smo se odločili, da indikator udeležbe na volitvah izključimo iz nadaljnjih analiz.

Podobna situacija je tudi pri indikatorju zanimanje za politiko, saj gre tudi tu za obliko participacije, kjer zavzetost posameznika ne pride do izraza v smislu bolj aktivnega

političnega delovanja (Jowell in drugi 2007). Ker je angažiranost posameznika do udejstvovanja v posameznih oblikah političnega delovanja razmeroma nizka, bomo tudi ta indikator izključili iz nadaljnjih analiz.

Z izključitvijo tretje komponente, ki sta jo sestavljala indikatorja udeležbe na volitvah in zanimanja za politiko, smo očistili njun vpliv, pri tem pa dobili osem indikatorjev, ki bi lahko tvorili dve komponenti oziroma dimenziji političnega delovanja, zato smo ponovno pognali metodo glavnih komponent, v katero smo znova vključili vseh sedem izbranih držav, z razliko, da smo tokrat v analizi izpustili indikatorja volitve in zanimanja za politiko. Pri tem smo dobili naslednji diagram.

Slika 7. 1: Grafikon lastnih vrednosti

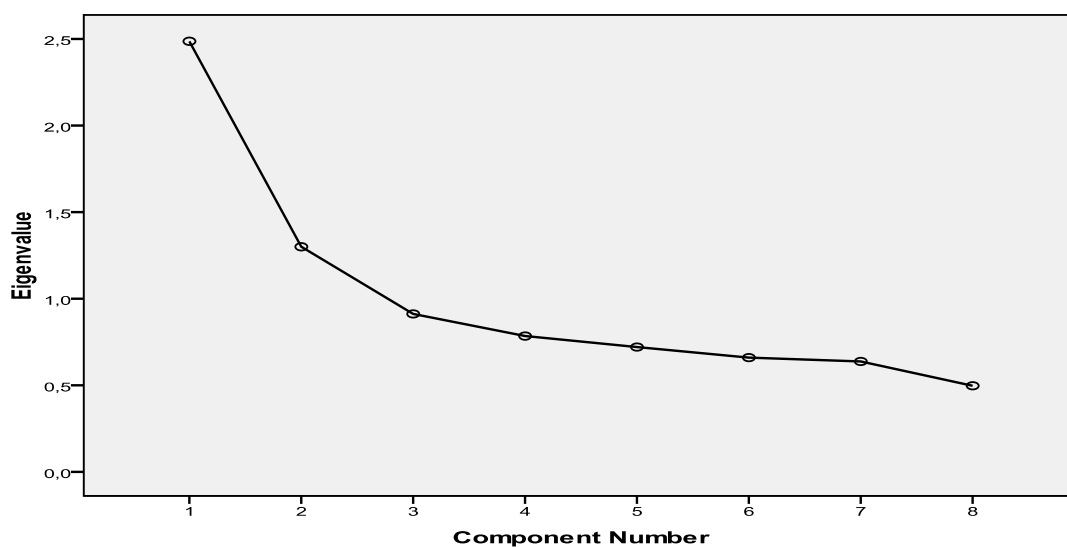

Diagram prikazuje, da izstopata le dve različni komponenti, zato gledamo uteži v prvih treh stolpcih (glej tabelo 7.1).

Tabela 7.1.: Rotirana matrika komponentnih uteži za vseh 8 indikatorjev politične participacije z izračunanimi lastnimi vrednostmi.

Indikatorji	Komponenti	
	1	2
Zscore: delali v politični stranki	,634	-,513
Zscore: nosil politično značko	,626	,127
Zscore: delal v drugih organizacijah	,613	-,014
Zscore: kontaktiranje politika	,538	-,187
Zscore: član politične stranke	,497	-,629
Zscore: udeležen v protestih	,486	,360
Zscore: podpisal peticijo	,578	,448
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	,458	,509
Lastna vrednost	2,487	1,300
Odstotek pojasnjene variance	31,1	16,3

Z izključitvijo volitev in zanimanja za politiko nam metoda glavnih komponent preostalih osem indikatorjev razdeli v dve komponenti. Prva komponenta ima visoke vrednosti uteži na vseh osmih indikatorjih, torej predstavlja splošno komponento politične participacije. Omenjena komponenta ima lastno vrednost večjo od ena in pojasni 31,1 % celotne variabilnosti merjenih indikatorjev. Druga komponenta, ki pojasnjuje 16,3 % variabilnosti merjenih indikatorjev, ima močne uteži na treh indikatorjih, in sicer udeležba na protestih, podpis peticije in bojkotiranje produkta. V tem primeru gre za indikatorje, ki sestavljajo t.i. individualno dimenzijo politične participacije. Z metodo glavnih komponent smo naposled dobili dve komponenti, ki predstavljata dve dimenziji politične participacije, institucionalno in individualno.

7.2 Razvrščanje v skupine

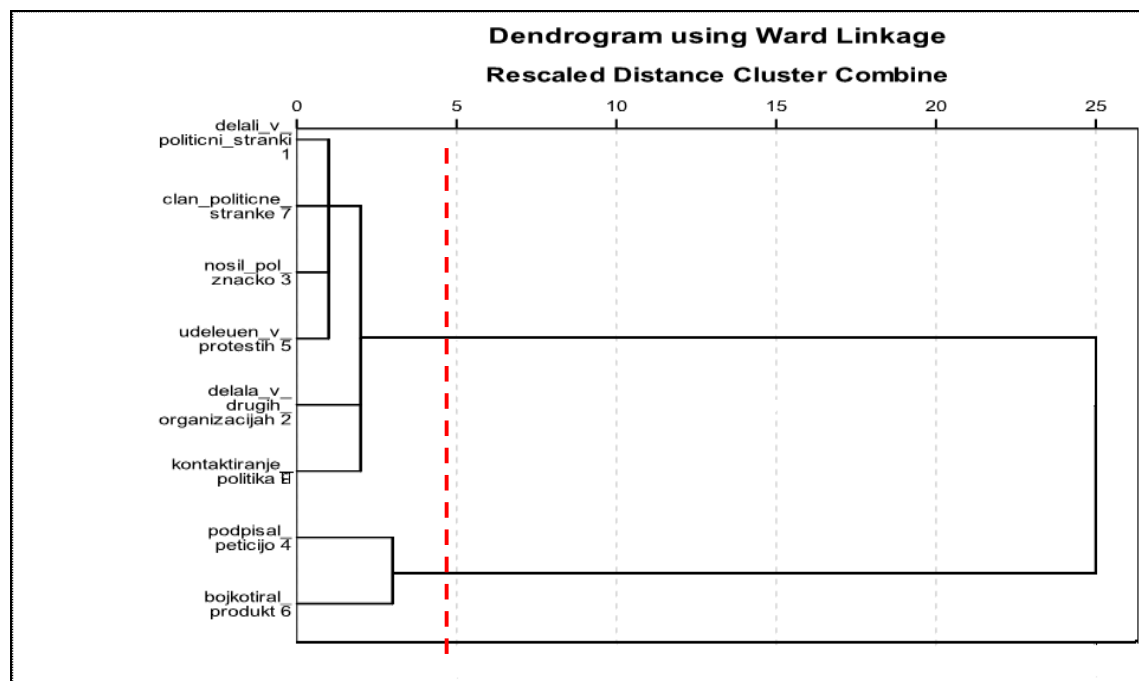
S postopkom razvrščanja v skupine bomo preverili rezultate metode glavnih komponent, s tem da bomo tokrat v analizo vzeli osem indikatorjev politične participacije, ki so se pri metodi glavnih komponent izkazali, da merijo dve dimenziji politične participacije, s tem pa bomo očistili vplive izključenih indikatorjev volil na zadnjih volitvah in zanimanje za politiko.

»Pri razvrščanju v skupine gre za določanje skupin podobnih objektov, pri čemur so enote znotraj skupin čim bolj podobne med seboj, in enote iz različnih skupin čim bolj različne med seboj« (Ferligoj 1989, 10).

Postopek hierarhičnega združevanja, ki temelji na zaporednem združevanju (zlivanju) dveh ali več skupin v novo skupino smo uporabili na podlagi že omenjenih osmih standardiziranih indikatorjev, ki naj bi predstavljali dve razsežnosti politične participacije, individualno in institucionalno. V analizo smo vključili podatke za vseh sedem izbranih držav skupaj. Uporabili smo Wardovo metodo, ki uporablja pristop analize variance v smislu minimiziranja vsote kvadratnih odklonov (Košmelj in drugi 2001). Razlike in podrobnosti med enotami pa smo merili ob pomoči kvadrata ekvilidske razdalje za standardizirane podatke. Kriterij za izbor smiselnega števila skupin je bil dendrogram ali drevo združevanja.

Spodnja slika prikazuje hierarhično razvrščanje oziroma klasifikacijo oblik politične participacije v raziskavi European Social Survey iz leta 2006. Podatki so bili združeni za vseh 7 preučevanih držav.

Slika 7. 2: Klasifikacije oblik politične participacije (ESS 2006, združeni podatki vseh sedmih⁴ držav)

⁴ Države vključene v analizo: Slovenija, Francija, Švedska, Avstrija, Bolgarija, Madžarska in Slovaška.

Metoda hierarhičnega razvrščanja je vseh osem indikatorjev politične participacije razdelila v dve skupini . Prva skupina vsebuje indikatorje, ki so povezani s političnimi institucijami, kar pomeni, da gre za institucionalno obliko politične participacije, druga, manjša, skupina vsebuje le dva indikatorja, podpis peticije in bojkotiranje produkta, kar pomeni, da gre v tem primeru za direktne forme političnega udejstvovanja, ki so zunaj institucionalnih kanalov povezani z vlado, političnimi strankami ter interesnih skupin, torej omenjena indikatorja sestavljata individualno obliko politične participacije.

Rezultati z metodo hierarhičnega razvrščanja so potrdili rezultate metode glavnih komponent, kar pomeni, da vseh osem indikatorjev res sestavlja dve dimenziji politične participacije. Razlika med metodama se je pokazala pri indikatorju udeležbe v protestih, kjer je pri metodi glavnih komponent skupaj z indikatorjema bojkotiranja in podpisovanja peticije sestavljal individualno dimenzijo politične participacije, pri razvrščanju v skupine pa se je znašel med institucionalnimi oblikami političnega delovanja. Omenjena razlika je lahko povsem razumljiva, saj je pri nekaterih dejavnostih, kot so demonstracije, težko reči, da gre za nekonvencionalno obliko politične participacije, saj ni jasno, ali gre za legalne ali nelegalne, za podprte s strani oblasti ali opozicijske (Deželan in drugi 2007).

Da indikator udeležbe na protestih ni možno jasno opredeliti med individualno in institucionalno obliko participacije, je lahko razlog tudi v tem , da gre za najbolj aktivno in radikalno obliko obnašanja, ki jo prakticira zelo majhen delež ljudi v vseh državah (Jowell in drugi 2007).

Podobno razdelitev indikatorjev v dve skupini glede na institucionalno ali individualno obliko politične participacije je pri razvrščanju v skupine s pomočjo dendrograma dobil tudi Mitja Hafner–Fink, ki je uporabil podatke iz raziskave Internacional Social Survey Programme (ISSP) iz leta 2004. V skupino individualnega političnega delovanja se je pri njem poleg bojkota in podpisa peticije znašel tudi indikator doniranje denarja v politične namene, vendar pa tega indikatorja v raziskavi ESS 2006 ni bilo. Pri institucionalni obliki participacije pa se je namesto udeležbe na demonstracijah znašel indikator udeležbe na političnem shodu, kar je lahko zelo podobno kot politične demonstracije (Mitja Hafner–Fink 2009).

7.3 Faktorska analiza

Za potrebe primerjav različnih dimenzij političnega delovanja smo uporabili faktorsko analizo. Z njo smo želeli preveriti sestavo individualne in institucionalne dimenzije politične participacije, ki se izoblikuje na podlagi osmih indikatorjev pri posamezni državi. Faktorska analiza je metoda za redukcijo podatkov, s katero želimo najti novo, manjšo množico spremenljivk, ki predstavljajo to, kar je skupnega opazovanim spremenljivkam, pri tem pa poizkuša poenostaviti kompleksnost povezav med množico opazovanih spremenljivk z razkritjem skupnih razsežnosti ali faktorjev, ki omogočajo vpogled v osnovno strukturo podatkov (Ferligoj 1989).

V faktorsko analizo smo vključili vseh osem indikatorjev politične participacije, ki smo jih predhodno standardizirali z namenom, da ima vsak od njih enako primerljivo vrednost. Za vsako od sedmih držav smo pognali faktorsko analizo s poševno rotacijo, da bi rešitev lažje interpretirali. Pri vseh sedmih analizah je bila vrednost korelacijskih koeficientov med poševnokotno rotiranimi indikatorji v absolutnem smislu večja od 0,2, zato pravokotna rotacija ni bila potrebna.

V tabeli 7.2. predstavljamo skupne rezultate združevanja indikatorjev v dve dimenziji, ki predstavljata različne grupirane oblike politične aktivnosti med državami, rezultate celotnih faktorskih analiz pa lahko najdete v prilogah.

Tabela 7.2: Rezultati faktorske analize, ki prikazujejo dimenzije politične participacije v primerjalni perspektivi vseh sedmih držav.

Indikatorji participacije	Slovenija		Francija		Švedska		Avstrija		Bolgarija		Slovaška		Madžarska	
Faktorji dimenzije participacije oz. pol.	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Podpis peticije		0,595	0,580		0,466		0,615		0,415		0,546		0,576	
Bojkot produkta v politične namene		0,365	0,355		0,529		0,515		0,331		0,541		0,487	
Udeležen v protestih		0,486	0,563				0,368		0,808		0,360		0,703	
Nosil politično značko	0,309		0,609								-0,31		0,660	
Kontaktiral politika					0,327				0,621		0,379			
Član politične stranke	0,726		-0,65		0,656		0,673		0,440		-0,43		-0,63	
Delal v politični stranki	0,810		-0,80		0,773		0,795		0,722		-0,81		-0,84	
Delal v drugih organizacijah			0,537				0,393		0,354				-0,47	
Lastna vrednost														
1. faktor	2,161		2,526		2,196		2,518		2,323		2,405		2,916	
2. faktor	1,395		1,296		1,216		1,277		1,352		1,160		1,335	
Delež pojasnjene variance														
1. faktor	19,2%		23,8%		27,5%		31,5%		29,0%		30,1%		36,5%	
2. faktor	9,17%		9,6%		15,2%		15,9%		16,5%		14,5%		16,7%	

Faktorska analiza je nakazala dve vrsti dimenzij politične participacije, ki se razlikujeta glede na kazalnike političnih aktivnosti, ki ti dve dimenziji sestavljajo. Vrednosti v celicah prikazujejo uteži⁵ oziroma vpliv povezanosti posameznega kazalnika politične participacije z dvema dimenzijama politične aktivnosti, ki jih kazalniki sestavljajo. V Sloveniji najdemo dve vrsti političnih aktivnosti, in sicer prvi faktor predstavlja institucionalno dimenzijo politične participacije, ki jo tvorijo trije kazalniki: članstvo v politični stranki, delovanje v politični stranki in nošenje politične značke. Drugi faktor predstavlja t.i. protestno politično delovanje, ki predstavlja individualno razsežnost političnega delovanja, ki ga sestavljajo indikatorji podpis peticije, udeležba na protestih in bojkotiranje produkta.

⁵ Uteži, ki so manjše od 0,3 so izpuščene.

V Franciji prav tako najdemo dve dimenziji politične participacije. Prvo dimenzijo sestavljajo indikatorji politične udeležbe, to so podpis peticije, bojkot produkta, udeležba na protestih in nošenje politične značke, torej indikatorji sestavljajo individualno dimenzijo politične dimenzije. Na drugi strani pa najdemo visoke uteži na indikatorjih članstva in delovanja v politični stranki, kar pomeni, da gre za obliko politične udeležbe, ki jo lahko glede na rezultate hierarhičnega združevanja in metode glavnih komponent uvrstimo v institucionalno dimenzijo politične participacije.

Na Švedskem so se indikatorji razdelili v dve dimenziji, prvo sestavljajo članstvo, delovanje v politični stranki in kontaktiranje politika, kar bi lahko uvrstili v institucionalno dimenzijo politične aktivnosti, medtem ko drugi faktor sestavljajo indikatorji podpisovanja peticije in bojkotiranja produkta, kar spada v individualno dimenzijo politične participacije. V Avstriji najdemo dve vrsti aktivnosti, ki predstavljajo individualno in institucionalno dimenzijo politične participacije. V Bolgariji institucionalno razsežnost političnega delovanja sestavljajo indikatorji političnega delovanja in članstva ter delovanja v političnih in drugih organizacijah.

Podobno kot v Franciji tudi na Slovaškem in na Madžarskem najdemo dve obliki politične aktivnosti, in sicer odnos do protestnega političnega delovanja, kar predstavljajo kazalniki podpisa peticije, bojkotiranja produkta in udeleževanje protestov. Na drugi strani pa v obeh državah na institucionalni ravni najdemo članstvo in delovanje v političnih strankah, na Madžarskem pa celo delovanje v drugih organizacijah. Na podlagi tega lahko rečemo, da v teh dveh državah najdemo obliko politične udeležbe, ki predstavlja individualno dimenzijo politične participacije, medtem ko obliko udeležbe, ki jo sestavljajo indikatorji članstva in delovanja v političnih in drugih organizacijah, predstavljajo institucionalno dimenzijo politične participacije.

Če pogledamo tabelo, lahko opazimo, da individualno dimenzijo politične participacije v vseh državah sestavljata indikatorja podpis peticije in bojkot produkta v politične namene, kar pomeni, da se rezultati skladajo z razvrstitvijo omenjenih indikatorjev glede na metodo hierarhičnega razvrščanja. Pri večini držav individualno dimenzijo politične participacije

sestavlja tudi indikator udeležbe na demonstracijah, izjema je Švedska, kjer omenjenega indikatorja v tej dimenziji politične participacije ne najdemo.

Na Madžarskem in v Franciji to dimenzijo sestavlja tudi indikator »nosil politično značko«, kar je nadvse zanimivo, saj gre glede na rezultate metode glavnih komponent in razvrščanja v skupine za indikator, ki sestavlja institucionalno dimenzijo politične participacije. V Franciji v tej dimenziji najdemo še en indikator, ki bi moral glede na prejšnje analize sestavljati dimenzijo institucionalne politične participacije, in sicer gre za delovanje v drugih organizacijah, kot so npr. sindikati. Očitno v Franciji ljudje za nošnjo politične značke in delovanje v drugih organizacijah niso pozvani s strani raznih političnih institucij, ampak gre za lastno politično odločanje posameznika, ki teži k bolj notranjemu usmerjenemu slogu politične izbire (Dalton v Deželan in drugi 2007).

Na Slovaškem individualno komponento politične participacije sestavlja tudi kontaktiranje politika, ki glede na prejšnje analize prav tako spada v institucionalno obliko, vendar pa tako kot v Franciji tudi na Slovaškem za to vrsto političnega delovanja velja, da gre za lastno politično odločanje, ki je odmaknjeno od političnih strank, in na to obliko delovanja pri ljudeh nimajo vpliva, ampak gre dejansko za individualiziran slog lastne politične izbire.

V vseh državah pri institucionalni dimenziji politične participacije najdemo indikatorja, ki merita članstvo in delovanje v političnih strankah. Tu gre za politično odločanje, zasnovano na skupinskih in strankarskih ravnanjih. Omenjenima indikatorjema se pri posamezni državi priključijo še nekateri ostali, tako v Avstriji, Bolgariji in na Madžarskem najdemo indikator »delovanje v drugih organizacijah«. Za razliko od Francije omenjeni indikator sestavlja institucionalno dimenzijo politične participacije, se pravi, da je v ozadju delovanje zasnovano na strankarskih ravnanjih, ki predstavljajo kolektivne oziroma institucionalne oblike političnega delovanja. Kontaktiranje politika kot enega od indikatorjev, ki sestavljajo institucionalno obliko politične participacije, najdemo tudi na Švedskem in v Bolgariji, se pravi gre za hierarhično obliko političnega delovanja, za razliko od Slovaške, ki sestavlja individualno dimenzijo politične participacije, kjer kontaktiranje politika ni izzvano s strani političnih strank in ostalih političnih institucij.

Slovenija in Slovaška pa imata glede na rezultate faktorske analize enako vrsto indikatorjev, ki sestavljajo institucionalno dimenzijo političnega delovanja. Članstvu in delovanju v stranki se pridruži tudi indikator nošenja politične značke. V omenjenih državah ima ta politična aktivnost ozadje v institucionalnih kolektivnih oblikah političnega delovanja, za razliko od Francije in Madžarske, kjer je omenjena aktivnost del individualizirane politike vsakega posameznika.

V nadaljevanju prikazujemo deleže razširjenosti individualnih in institucionalnih dimenzij politične participacije v okviru primerjave sedmih držav, kar prikazuje tabela na naslednji strani.

Tabela 7.3: Tipi politične participacije (primerjava med vsemi sedmimi državami) in deleži individualne ter institucionalne politične participacije med državami.

Oblika politične participacije	Vrsta politične udeležbe	Slovenija	Francija	Švedska	Avstrija	Bolgarija	Slovaška	Madžarska
Individualna politična participacija	Podpis peticije	13,8%	33,9%	44,3%	21,2%	5,5%	18,3%	5,7%
	Bojkot	5%	26,1%	30,6%	19,5%	1,9%	10%	4,5%
	Nobene aktivnosti	83,5%	54,8%	44,1%	69%	93,4%	76,9	91,5%
	Ena aktivnost	14,1%	30,5%	37%	21,7%	6,2%	18,1	7,1%
	Obe aktivnosti	2,4%	14,7%	18,9%	9,2%	0,5%	5%	1,4%
Institucionalna politična participacija	Delal v politični stranki	3,6%	3,5%	5%	9,3%	3,5%	2,8%	2,4%
	Član politične stranke	5,4%	2,1%	6,4%	15%	6,3%	2,2%	1,5%
	Nosil politično značko	3,3%	12,4%	16,3%	8,2%	2,1%	3,8%	2,7%
	Udeležen v protestih	3,9%	16,5%	4,8%	4,2%	2,3%	2,9%	3,8%
	Delal v drugih organizacijah	2,4%	15,1%	26,8%	26,9%	0,8%	8,5%	1,2%
	Kontaktiral politika	15,2%	15,1%	14,8%	21,9%	3,5%	9,4%	13,1%
	Nobene aktivnosti	77%	63,3%	55,2%	54,8%	88,5%	81,5%	84,3%
	Ena aktivnost	16,3%	20,7%	27%	23,3%	7,7%	12%	11,3%
	Dve aktivnosti	3,9%	8,4%	11,2%	12,2%	2,3%	4%	1,8%
	Tri ali več aktivnosti	2,8%	7,6%	6,6%	9,7%	1,5%	2,5%	2,6%
Delež ljudi, ki ne participira pri nobeni od naštetih zvrsti politične udeležbe.		68,3%	42,6%	30,1%	43,5%	85,2%	68,2%	80,5%
Delež ljudi, ki participira pri eni zvrsti politične udeležbe		19,1%	24,7%	28,1%	24,4%	9,3%	18,2%	12,9%
Delež ljudi, ki participira pri dveh zvrsteh politične udeležbe		7,6%	15,2%	21%	15%	3%	7,1%	2,4%
Delež ljudi, ki participira pri treh ali več zvrsteh politične udeležbe		5%	17,4%	20,7%	17,1%	2,5%	2,5%	4,1%
Povprečno št. različnih form politične vpletenosti		0,53	1,25	1,49	1,24	0,24	0,57	0,34

Tabela prikazuje delež ljudi po posameznih državah, ki so že kdaj bili udeleženi pri določenih političnih dejavnostih. Indikatorje politične participacije smo združili v dve skupini. Prvo skupino sestavljata indikatorja individualne dimenzije politične participacije, druga skupina kazalnikov pa spada po klasifikaciji med institucionalne dimenzije politične participacije. Vse indikatorje smo razvrstili v ti dve skupini na podlagi hierarhičnega združevanja, v katerega so bile vključene vse države, razvrstitev v ti dve skupini pa prikazuje slika 7.2.

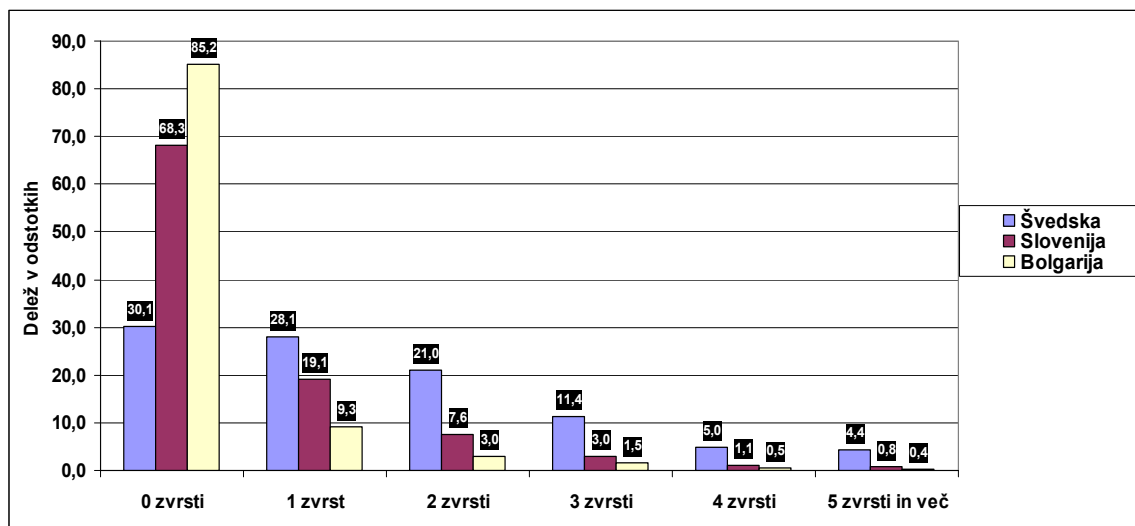
Iz tabele je vidno, da je v razvitih državah z dolgo demokracijo (Francija, Švedska in Avstrija) politična udeležba tako na individualni kot institucionalni ravni v splošnem veliko večja kot v postsocialističnih državah. To nam med drugim pove podatek o povprečnem številu različnih oblik političnega delovanja, saj je v povprečju vsak prebivalec Francije ali Avstrije aktiven vsaj pri eni formi politične participacije, medtem ko je na Švedskem v povprečju državljani aktivni pri 1,5 zvrsti političnega delovanja. Torej lahko trdimo, da se v razvitih državah z dolgo demokracijo ljudje pri politični participaciji poslužujejo več različnih zvrsti političnega delovanja. Na podlagi tega lahko potrdimo tretjo hipotezo, ki pravi, da je v državah mladih demokracij v razmerju z državami starih demokracij opazna manjša aktivnost pri številu uporabljanja različnih form politične vpletenosti. Pri politični udeležbi gre za kumulativne učinke ali za povezovanje različnih zvrsti delovanja, kar pomeni, da če je nekdo aktiven, je praviloma aktiven na več različnih načinov, torej gre za razliko med aktivnimi in neaktivnimi, ne pa za razlike v načinih aktivnostih (Deželan in drugi 2007).

To je moč opaziti tudi v tabeli, saj je delež takšnih, ki participirajo pri treh ali več zvrsteh politične udeležbe, v državah starih demokracij veliko večji kot v državah novih demokracij. Tako je na Švedskem splošna raven udeležbe pri treh ali več zvrsteh političnega delovanja 20,7 %, v Franciji 17,4 % in v Avstriji 17,1 %. Po drugi strani pa lahko govorimo o zelo nizki politični udeležbi v postsocialističnih državah, saj je delež državljanov, ki participirajo pri treh ali več zvrsteh političnega delovanja, zelo nizek in na Slovaškem ter v Bolgariji znaša le 2,5 %, na Madžarskem delež znaša 4,1 %, medtem ko je

še največji prav v Sloveniji (5 %) vendar je v primerjavi z državami starih demokracij še vedno nizek.

Po drugi strani pa je v teh državah delež tistih, ki niso aktivni pri nobeni od političnih zvrsti v primerjavi z razvitimi državami zelo velik, saj v Sloveniji in na Slovaškem znaša 68 %, medtem ko je na Madžarskem in v Bolgariji delež višji od 80 odstotkov. Spodnji graf prikazuje razlike v deležih po razširjenosti različnih zvrsti politične udeležbe med državljani Švedske, Slovenije in Bolgarije.

Graf 7.1: Primerjava razširjenosti različnih zvrsti politične udeležbe med Švedsko, Slovenijo in Bolgarijo.

Kot smo že zapisali, ima najmanjši delež tistih, ki ne sodelujejo pri nobeni zvrsti politične udeležbe, Švedska, saj se nikakršnih oblik politične participacije ne poslužuje 30 % ljudi. V nasprotju s Švedsko pa ima Bolgarija delež tistih, ki jih politične aktivnosti ne zanimajo, kar 85 odstotkov. Slovenija je po zbranih podatkih vmes med tema dvema vrednostma, saj delež državljanov, ki jih politika ne zanima in ne koristijo nobene zvrsti politične udeležbe, znaša 68 odstotkov. Iz grafa se tudi vidijo razlike pri uporabi več zvrsti politične udeležbe hkrati, saj je na Švedskem takšnih državljanov, ki uporabljajo štiri zvrsti politične udeležbe, 6 %, medtem ko je delež takšnih državljanov v Sloveniji 1 %, v Bolgariji pa je ta vrednost še manjša in znaša le 0,6 odstotka.

Na podlagi videnih podatkov lahko sprejmemo prvo hipotezo, ki pravi, da imajo države z daljšo demokracijo višjo politično udeležbo kot države mladih demokracij. S tem se lahko v celoti strinjamo, saj je v državah razvitih demokracij delež tistih, ki se ne poslužujejo nobenih političnih zvrsti, v primerjavi s postsocialističnimi državami, ki so se demokratizirale v zadnjih dvajsetih letih, v povprečju za skoraj 37 % manjši. Podobne rezultate analiz o razlikah v politični udeležbi med državami mladih in starih demokracij je s podatki iz raziskave ISSP 2004 odkril tudi Mitja Hafner–Fink. Delež izključenih državljanov, ki ne sodelujejo pri nobeni od zvrsti politične udeležbe, je bil najvišji v državah mladih demokracij, v povprečju tudi za 30 % višji kot v državah starih demokracij (Hafner–Fink 2009). Na podlagi tega lahko trdimo, da so podatki glede stopnje politične udeležbe pokazali podobne rezultate tako v raziskavi Internacional Social Survey Programme iz leta 2004 kot v European Social Survey, ki je bila izvedena v letu 2006.

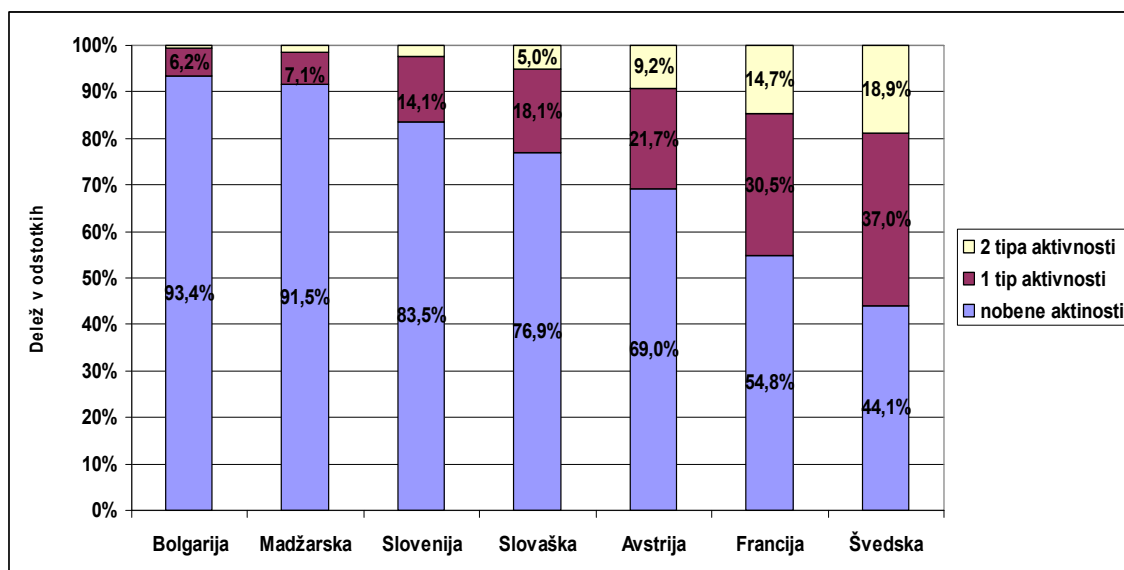
Primerjali pa smo tudi razlike v deležih individualne in institucionalne politične participacije. Tudi tu so opazne razlike med državami mladih in starih demokracij. Individualno dimenzijo politične participacije sta sestavljala dva indikatorja, podpis peticije in bojkotiranje produkta v politične namene, ki smo ju dobili z metodo hierarhičnega razvrščanja (glej sliko 7.2). Delež tistih, ki so že kdaj podpisali peticijo, je med sedmimi preučevanimi državami najvišji na Švedskem, saj je peticijo v zadnjem letu podpisalo kar 44,3 % anketirancev, sledita ji še dve državi z razvito dolgo demokracijo in sicer Francija s 33,9 % deležem tistih, ki so v zadnjem letu podpisali peticijo, in Avstrija z 21,2 % deležem vprašanih. Podobnim vrednostim se je od postsocialističnih držav približala le Slovaška z 18,3 % , Slovenija pa s 13,8 % že močno zaostaja za razvitimi državami. Na zadnjih dveh mestih sta Madžarska in Bolgarija, kjer je peticijo v zadnjem letu podpisalo le dobrih 5 % vprašanih.

Podobna razmerja je moč zaznati tudi pri drugem indikatorju individualne politične participacije, bojkotu. Tudi tu so vrednosti razvitih držav s staro demokracijo pri tej obliki politične participacije veliko višji kot v državah mladih demokracij, nobena izjema pri tem pa ni tudi Slovenija, ki se lahko po deležu omenjenega tipa politične udeležbe primerja z Madžarsko, medtem ko je na Slovaškem dvakrat več takšnih, ki so v zadnjem letu

bojkotirali produkt zaradi političnih namenov. Slabše se je od Slovenije odrezala le Bolgarija, medtem ko je v državah starih demokracij delež ljudi, ki so bili politično udeleženi v takšni obliki, v povprečju večji za 20,4 odstotka.

V državah, ki so se demokratizirale v zadnjih dvajsetih letih, je največji delež takšnih, ki oblik individualne dimenzije politične participacije niso koristili. V Bolgariji je takšnih kar 93,4 %, sledi ji Madžarska z 91,5 %, nato Slovenija s 83,5 % in Slovaška s 76,9 % vprašanih. Po drugi strani pa je v razvitih državah z dolgo demokracijo opazna izrazito večja težnja po individualni dimenziji politične participacije, saj je delež takšnih, ki so v zadnjem letu koristili obe vrsti individualne politične participacije glede na postsocialistične države izrazito visok, omenjene razlike pa so lepo vidne v naslednjem grafu.

Graf 7.2: Primerjava deležev po razširjenosti zvrsti individualnih oblik politične participacije.

Kot smo že omenili, graf prikazuje razlike v razširjenosti različnih zvrsti individualnih dimenzij politične participacije. Vidne so razlike med državami starih in novih demokracij, saj so deleži v tistih državah, kjer državljani niso sodelovali pri nobenem tipu individualne politične udeležbe, precej višji kot v državah starih demokracij. Odstotek indikatorjev, ki merijo individualizirano obliko političnega delovanja, je izrazitejši in zelo opazen v

državah razvitih demokracij, zato lahko na podlagi pridobljenih rezultatov sprejmemo drugo hipotezo, ki pravi, da je težnja po individualni dimenziji politične participacije v državah starih demokracij bolj opazna (Dalton 1996).

Razlike med Bolgarijo in Madžarsko na eni ter Švedsko in Francijo na drugi strani so očitne. Slovenija je s svojo porazdelitvijo individualne oblike političnega delovanja veliko bliže državam, ki so se tako kot Slovenija demokratizirale v zadnjih dvajsetih letih.

Nekatere teorije pravijo, da okoliščine v bogatih državah z napredno demokracijo same dovoljujejo in spodbujajo različne forme protestnih oblik individualne dimenzije politične aktivnosti, medtem ko je v manj stabilnih in mladih demokracijah moč opaziti odvrčanje od takšnih oblik političnega delovanja (Ingelhart v Jowell in drugi 2007).

Za konec si oglejmo še primerjavo med državami po različnih dimenzijah politične participacije, s katerimi smo se srečevali skozi celotno diplomsko delo, kar prikazuje naslednja tabela.

Tabela 7.4: Primerjava prisotnosti različnih dimenzij politične participacije med izbranimi državami.

Dimenzije politične participacije	Vrednosti	SLO	FRA	SWE	AUT	BLG	SVN	HUN
Splošna politična udeležba	Visoke		✓	✓	✓			
	Nizke	✓				✓	✓	✓
Oblike individualne politične participacije	Visoke		✓	✓	✓			
	Nizke	✓				✓	✓	✓
Oblike institucionalne politične participacije	Visoke		✓	✓	✓			
	Nizke	✓				✓	✓	✓
Povprečno število form politične vpletenosti pri posameznem državljanu	Ena ali več		✓	✓	✓			
	Manj kot ena	✓				✓	✓	✓

Izbrane države smo primerjali glede na štiri dimenzije politične participacije in pogledali njihove posamezne vrednosti pri določeni dimenziji. Tako je že na prvi pogled jasno, da so se države glede na razlike in enakosti pri različnih dimenzijah politične udeležbe razdelile v dve skupini. Prva skupina so t.i. ekonomsko razvite države z dolgo demokracijo, kamor so se uvrstile Francija, Švedska in Avstrija. Za skupino je značilna visoka stopnja splošne politične udeležbe, z opazno težnjo k individualizaciji političnega udejstvovanja, saj se velik delež državljanov odloča za protestne oblike participiranja zunaj institucionalnih političnih kanalov, kar sta med drugim ugotovila tudi Dalton in Sickle na podlagi analize 70 javnomnenjskih raziskav, opravljenih v 33 državah, torej se individualnih oblik politične participacije bolj poslužujejo ljudje, ki v svetovnem merilu živijo bolje (Fink-Hafner in Kropivnik 2006).

Razlike med državami starih in mladih demokracij je moč opaziti tudi pri obsegu institucionalnih zvrsti politične participacije, saj je udeležba tudi pri tej obliki participacije višja v državah razvitih in starih demokracij, predvsem so opazna odstopanja od postsocialističnih držav v dveh zvrsteh institucionalne politične udeležbe, in sicer pri nošnji politične značke in delovanju v drugih organizacijah (glej tabelo 7.3), kjer je bil delež državljanov v Franciji, Avstriji in na Švedskem veliko večji kot v Sloveniji, Slovaški, Madžarski in Bolgariji. Velike so bile tudi razlike pri udeležbi državljanov v več kot eni zvrsti institucionalne politične udeležbe. Torej se aktiven državljan, ki pokaže interes pri politični udeležbi, praviloma poslužuje več različnih form politične aktivnosti. Države, ki imajo visoko stopnjo pri eni zvrsti politične udeležbe, imajo praviloma visoko udeležbo v vseh pogledih, saj participacija ni fragmentirana, ampak gre pri razširjenosti različnih tipov politične udeležbe za različne vidike politične udeležbe, čemur Newton in Montero pravita »participacija je participacija je participacija« (Newton in Montero v Deželan in drugi 2007).

Glede na vse omenjene dimenzije politične participacije (glej tabelo 7.4) pridemo do zaključka, da lahko Slovenijo na podlagi primerjave teh dimenzij uvrstimo v skupino držav mladih postsocialističnih držav in s tem potrdimo še zadnjo od zastavljenih hipotez. Slovenija je po nekaterih indikatorjih politične participacije podobna Slovaški, v nekaterih

pa se ti državi med seboj tudi razlikujeta (glej tabelo 7.3), saj ima vsaka od držav svoj poseben, unikaten vzorec politične participacije, ki predstavlja kombinacijo zgodovinskih, kulturnih in institucionalnih političnih karakteristik (glej tabelo 7.3), če pa zraven prištejemo še socialne in ekonomske okoliščine, je jasno, zakaj je tako (Jowell in drugi 2007). Namen diplomske naloge ni odkrivati različne politične vzorce posameznih držav, ampak primerjati izbrane države in jih klasificirati v skupine glede na podobnost pri prisotnosti različnih zvrsti političnega delovanja, ki predstavljajo institucionalno in individualno dimenzijo politične participacije.

8 SKLEP

V pričujočem diplomskem delu smo si ogledali, katere indikatorje politične participacije najdemo v družboslovnih raziskavah, kaj merijo, v čem so si podobni in v čem se razlikujejo. Primerjalna analiza je pokazala, da European Social Survey in Internacional Social Survey Programme vsebujeta indikatorje, ki merita delovanje, politično in drugo članstvo in zanimanje za politiko. V European Values Study pa indikatorjev, ki bi merili članstvo in delovanje v političnih in drugih organizacijah, ni.

S faktorsko analizo smo preverili, kateri indikatorji sestavljajo individualno in institucionalno dimenzijo politične participacije med sedmimi izbranimi državami. Rezultati so pokazali, da individualno dimenzijo političnega delovanja v vseh državah sestavljata indikatorja podpis peticije in bojkotiranje produkta, medtem ko indikator udeležbe na protestih v tej dimenziji najdemo pri vseh državah, razen pri Švedski.

Pri institucionalni dimenziji politične participacije v vseh državah najdemo indikatorja delovanje in članstvo v političnih strankah, v Avstriji, Bolgariji in na Madžarskem pa v tej dimenziji najdemo tudi indikator delovanja v drugih organizacijah. V Sloveniji institucionalno razsežnost političnega delovanja poleg delovanja in članstva v strankah sestavlja tudi indikator »nošenje politične značke«, katerega lahko povežemo s političnimi institucijami. Dimenzije politične participacije se med državami po svoji sestavi razlikujejo v različnem naboru indikatorjev, ki te dimenzije sestavljajo, vendar pa v osnovi pri vseh državah najdemo določeno število indikatorjev, ki so tipični pri sestavi obeh dimenzij politične aktivnosti v vseh državah.

Ukvarjali smo se tudi z različnimi oblikami politične participacije in njihovimi obsegi, ki smo jih primerjali med sedmimi izbranimi državami, med katerimi so bile poleg Slovenije vključene tri predstavnice držav starih razvitih demokracij, in sicer Francija, Švedska ter Avstrija in na drugi strani Bolgarija, Madžarska in Slovaška kot postsocialistične države z mladimi demokratičnimi sistemi. Zanimalo nas je, kam glede na obseg splošne politične udeležbe spada Slovenija. S pomočjo podatkov iz raziskave European Social Survey iz leta 2006 smo vse indikatorje politične participacije z metodo hierarhičnega razvrščanja

razdelili v dve skupini kazalnikov, ki so sestavljali individualno in institucionalno obliko politične participacije. Nato smo z izračunanimi deleži preverili obseg posameznih oblik politične udeležbe v vseh sedmih državah.

Podatki so pokazali razliko v splošni volilni udeležbi, saj je le-ta imela veliko večji obseg v državah z razvito in dolgo demokracijo, saj v Bolgariji povprečno anketiranci koristijo le 0,24 forme političnih aktivnosti, medtem ko je povprečno število udeležb politične aktivnosti v državah razvitih demokracij nad 1, najvišja je prav na Švedskem, kjer je v povprečju vsak državljan bil udeležen vsaj pri 1,49 politične aktivnosti.

Slovenija se je z rezultatom 0,53 uvrstila med postsocialistične države. Podoben rezultat je pokazala tudi raziskava International Social Justice Project, kjer se je Slovenija z 0,68 povprečnim številom udeležb na državljana uvrstila le nekoliko više v primerjavi z drugimi postsocialističnimi državami (Fink–Hafner in Kropivnik 2006). S tem smo lahko potrdili hipotezo, da je v državah z daljšo demokracijo obseg politične udeležbe večji kot v državah mladih, novo nastalih demokracij.

Če je splošna politična udeležba na nizki ravni, so tudi oblike institucionalne in individualne oblike politične participacije v teh državah na nižji ravni. Država, ki ima visoko vrednost udeležbe pri enem indikatorju politične participacije, naj bi imela visoko participacijo pri vseh zvrsteh politične udeležbe, saj le-ta ni razdrobljena v več delov, ampak ti deli sestavljajo celoto, v smislu participacija je participacija je participacija (Jowell in drugi 2007). Rezultati so pokazali, da so imele razvite države visoke deleže pri vseh oblikah politične participacije, tako institucionalne kot individualne, saj gre za kumulativni učinek oziroma povezovanje različnih zvrsti politične udeležbe, kar pomeni, če je neki posameznik aktiven, je aktiven na različne načine. S tem smo tudi potrdili drugo hipotezo, ki pravi, da je v državah razvitih demokracij bolj opazna težnja po individualni obliki političnega udejstvovanja državljanov, poleg tega pa so imele te države na vseh zvrsteh politične udeležbe večji delež tistih, ki so takšno vrsto politične participacije v zadnjem letu koristili (glej tabelo 7.3)

Vse države in njihove dimenzije politične participacije smo primerjali s Slovenijo in ugotovili, da po vzorcih različnih dimenzij politične udeležbe spada med države mladih demokracij, zato smo na podlagi rezultatov lahko potrdili tudi zadnjo od zastavljenih hipotez..

V diplomski nalogi se z vrstami vzorcev politične participacije nismo ukvarjali, saj so nas dejansko zanimale le razlike v strukturi prostora politične participacije po državah in deleži državljanov, ki koristijo individualne in institucionalne dimenzije politične participacije med posameznimi državami. Bolj podrobno se je z razvrščanjem vzorcev politične udeležbe v skupine ukvarjal Mitja Hafner–Fink, ki je s podatki raziskave ISSP iz leta 2004 za Slovenijo določil naslednje tipe politične udeležbe:

Prvo skupino so sestavljali »strankarski vojaki«, to so člani in volivci določene politične stranke (4,5 %), v drugo skupino je uvrstil politično aktivno elito, ki je predstavljala 2 odstotka od celote. Tretjo skupino so sestavljali aktivni državljani (15,5 %), četrto skupino člani sindikatov (21,4 %), v peto skupino pa je uvrstil izključene oziroma alineirane, ki so s 57 % predstavljali največjo skupino (Mitja Hafner–Fink 2009). Na podlagi pridobljenih podatkov je ugotovil, da se je v razvitih državah z daljšo demokracijo izkristaliziralo manj različnih tipov politične udeležbe. Njegove ugotovitve, bi lahko povezali z našimi, saj so tudi pri nas rezultati pokazali podobne deleže razširjenosti oblik politične participacije, le s to razliko, da smo podatke analizirali na ravni indikatorjev in ne posameznikov.

Na podlagi rezultatov v zaključku pridemo do ugotovitve, da lahko v Sloveniji govorimo o srednjem obsegu politične udeležbe glede na druge srednjeevropske postsocialistične družbe (glej tabelo 7.3.) in hkrati nižjega obsega politične udeležbe glede na razvite družbe s starejšimi demokratičnimi sistemi (Fink–Hafner in Kropivnik 2006).

9 LITERATURA

1. Adam, Frane. 1991. Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. *Družboslovne razprave* 8 (12): 102-117.
2. Almond, Gabriel in Sidney Verba. 1965. *Civic Culture: Political attitudes and democracy in five nations: an analytic study*. Boston Toronto: Little Brown cop.
3. Barnes, Samuel H. 2004. *Political participation in Post-Communist Central and Eastern Europe, Center for Study of democracy*. Dostopno prek: <http://repositories.cdlib.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&content=csd> (15. december 2010).
4. Bernik, Ivan. 1988. Opseg i funkcije masovne političke participacije u sociajalističkim sistemima. *Politička misao* XXV (2): 134-147.
5. Bibič, Adolf. 1994. Od boja za oblast do skupnega blagra- slovensko javno mnenje o politiki. V *Demokracija v Sloveniji*, ur. Niko Toš in Ivan Bernik, 113-138. Ljubljana: Fakulteta a družbene vede.
6. Brezovšek, Marjan. 1995. Politična participacija: Prispevek k analizi participativne demokracije. *Teorija in praksa* 32 (3-4): 199-211.
7. Dalton, Russell J. 1996. *Democracy and its Citizens: Patterns of Political Change*. Dostopno prek: <http://www.democ.uci.edu/publications/papersseriespre2001/dalton.htm> (10. januar 2011).
8. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
9. Deželan Tomaž, Danica Fink-Hafner, Mitja Hafner-Fink in Samo Uhan. 2007. *Državljanstvo brez meja?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

10. Državna volilna komisija. *Zgodovina volitev*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/> (21. december 2010)
11. European Social Survey. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/> (20. december 2010)
12. European Values Study. Dostopno prek: <http://www.europeanvaluesstudy.eu/> (20. december 2010)
13. Ferligoj, Anuška. 1989. Razvrščanje v skupine: Teorija in uporaba v družboslovju. *Metodološki zvezki* št. 4.. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
14. Ferligoj, Anuska . 1995 . *Osnove statistike*. Ljubljana: Samozaložba.
15. Fink-Hafner, Danica in Kropivnik Samo. 2006. Politična udeležba v posocializmu: med deformirano modernostjo, novo modernizacijo in postmodernostjo. *Družboslovne razprave* XXII (51): 55-72.
16. Hafner-Fink, Mitja. 2009. *Using cluster analysis to discover political participation typologies in a comparative content: the case of the ISSP*. Methodological Challenges in Cross-National Participation Research . The Hague.
17. Košmelj, Blaženka, Franc Arh, Alojzija Doberšek Urbanc, Anuška Ferligoj in Matjaž Omladič, ur. 2001. *Statistični terminološki slovar*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
18. Ingelhart. Ronald. 1997. *Modernization and postmodernization. Cultural economic and political change in 43 societies*. Princeton Chichester: Princeton University Press.

19. International Social Survey Programme. Dostopno prek: <http://www.issp.org/> (20. december 2010)
20. Jowell, Roger, Caroline Roberts, Rory Fitzgerald in Gilian Eva. 2007. *Measuring attitudes Cross-Nationally. Lessons from the european Social Survey*. Los Angeles London New Delhi Singapore: Sage.
21. Kluegel, James R. in David S. Mason. 1999. Political Involvement In Transition. Who Participates in Central and Eastern Europe? *Internacional Journal of Comparative Sociology* (1): 41-60.
22. Kovacheva, Siyka. 2005. Will youth rejuvenate the patterns of political participation? V *Revisiting youth political participation*, ur. Forbig Joerg, 7-19. Strasbourg Cedex : Council of Europe.
23. Lavtar, Roman. 2007. *Sodelovanje prebivalcev v slovenskih občinah*. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo in javna naročila.
24. Makarovič, Matej. 2002. Politična participacija v desetletju demokratizacije. V *Demokracija v Sloveniji*, ur. Niko Toš in Ivan Bernik, 65-88. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Mesarec, Peter. 2007. *Politična participacija mladih, študija primera mladinski parlamenti Slovenije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Milbrath, Lester W. 1966. *Political participation: How and Why do people Get involved in politics?* Chicago: Rand McNally & Company.
27. Newton, Kenneth in Jose Ramon Montero. 2007. Patterns of political and social participation in Europe. V *Measuring attitudes Cross-Nationally. Lessons from the*

European Social Survey, ur. Jowell, Roger, Caroline Roberts, Rory Fitzgerald in Gillian Eva, 205-237. Los Angeles London New Delhi Singapore: Sage.

28. Schwartz, Shalom H. 2007. Value Orientations: Measurement, Antecedents and Consequences Across Nations. V *Measuring attitudes Cross-Nationally. Lessons from the European Social Survey*, ur. Jowell, Roger, Caroline Roberts, Rory Fitzgerald in Gillian Eva, 169-203. Los Angeles London New Delhi Singapore: Sage.

29. Toš, Niko. 1999. *Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998*. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.

30. Verba, Sidney , Norman H. Nie in Kim J. 1978. *Participation and political Equality.: a seven-nation comparison*. London New York: Cambridge University Press.

PRILOGE

PRILOGA A: METODA GLAVNIH KOMPONENT

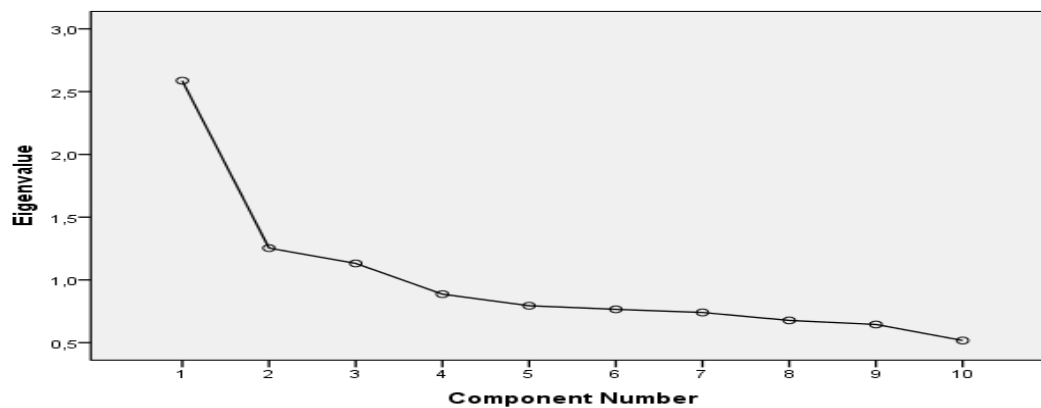
Za 10 indikatorjev politične participacije

Skupna pojasnjena varianca

Com pone nt	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings
	Total	% Variance of	Cumulative %	Total
1	2,587	25,872	25,872	2,587
2	1,254	12,536	38,408	1,254
3	1,132	11,318	49,725	1,132
4	,887	8,867	58,593	,887
5	,794	7,941	66,534	,794
6	,766	7,657	74,192	,766
7	,741	7,409	81,601	,741
8	,678	6,775	88,376	,678
9	,645	6,452	94,828	,645
10	,517	5,172	100,000	,517

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Scree Plot

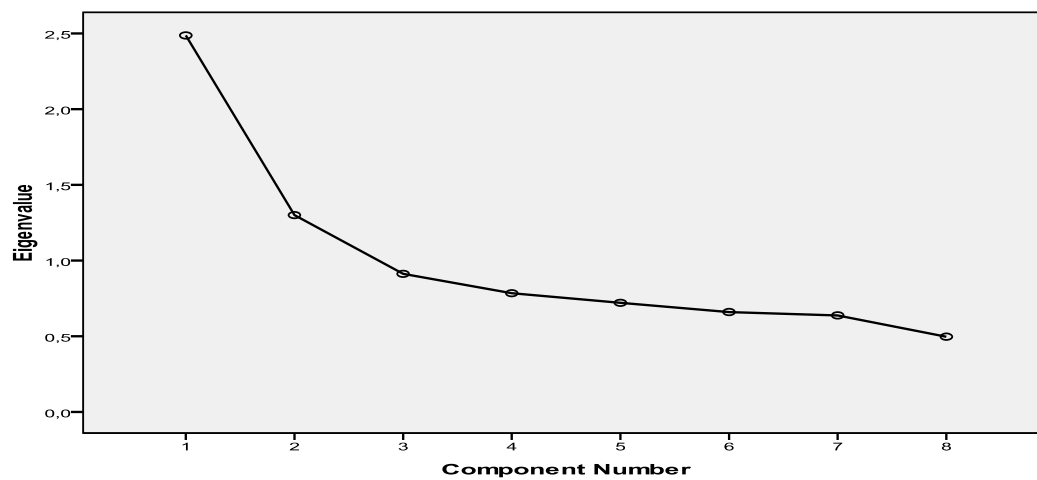
Component Matrix^a

	Component					
	1	2	3	4	5	6
Zscore: delali v politični stranki	,612	-,542	-,050	,055	,119	,039
Zscore: delal v drugih organizacijah	,603	,023	,005	-,313	-,251	-,089
Zscore: nosil politično značko	,589	,030	-,287	,284	-,051	,014
Zscore: kontaktiranje politika	,551	-,125	,048	-,467	-,311	-,354
Zscore: član politične stranke	,469	-,644	,124	,033	,305	,239
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	,460	,501	-,099	-,287	,379	,338
Zscore: volil na zadnjih volitvah	,298	,131	,690	,209	-,429	,422
Zscore: zanimanje za politiko	,323	,229	,635	,184	,403	-,486
Zscore: udeležen v protestih	,488	,165	-,344	,567	-,170	-,179
Zscore: podpisal peticijo	,580	,425	-,147	-,065	,075	,116

Za 8 indikatorjev politične participacije**Skupno pojasnjena varianca**

Compo nent	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,487	31,083	31,083	2,487	31,083	31,083
2	1,300	16,250	47,333	1,300	16,250	47,333
3	,912	11,404	58,737			
4	,785	9,806	68,543			
5	,721	9,015	77,559			
6	,660	8,251	85,810			
7	,638	7,974	93,784			
8	,497	6,216	100,000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

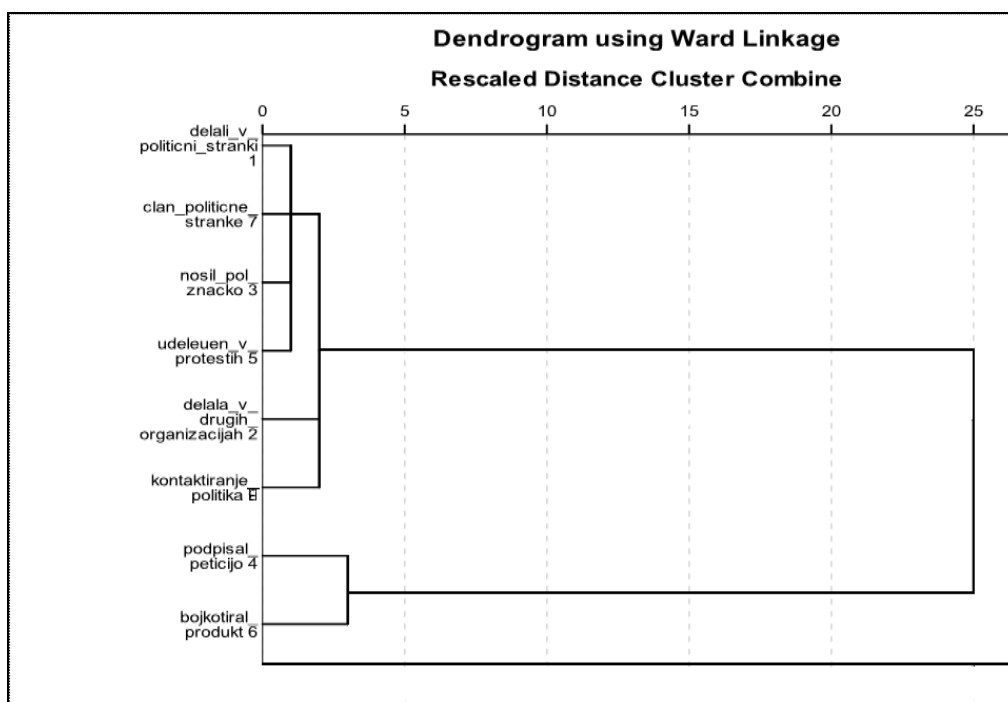
	Komponenti	
	1	2
Zscore: delali v politični stranki	,634	-,513
Zscore: nosil politično značko	,626	,127
Zscore: delal v drugih organizacijah	,613	-,014
Zscore: kontaktiranje politika	,538	-,187
Zscore: član politične stranke	,497	-,629
Zscore: udeležen v protestih	,486	,360
Zscore: podpisal peticijo	,578	,448
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	,458	,509

Table Caption

PRILOGA B: RAZVRŠČANJE V SKUPINE

Agglomeration Schedule

Stage	Cluster Combined		Coefficients	Stage Cluster First Appears		Next Stage
	Cluster 1	Cluster 2		Cluster 1	Cluster 2	
1	1	7	21393,252	0	0	8
2	4		47538,875	0	0	6
3	3	5	75539,251	0	0	6
4	2	10	103767,620	0	0	7
5	8	9	134088,986	0	0	9
6	3	4	167627,149	3	2	7
7	2	3	202538,490	4	6	8
8	1	2	245909,248	1	7	9

PRILOGA C: FAKTORSKA ANALIZA

Slovenija

Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	2,161	27,015	27,015	1,538	19,221	19,221	1,486
2	1,395	17,436	44,451	,734	9,169	28,390	,970
3	,983	12,283	56,735				
4	,852	10,648	67,383				
5	,807	10,083	77,466				
6	,704	8,797	86,263				
7	,683	8,535	94,797				
8	,416	5,203	100,000				

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: delali v politični stranki	,810	-,110
Zscore: član politične stranke	,726	-,143
Zscore: nosil politično značko	,309	,240
Zscore: delal v drugih organizacijah	,294	,080
Zscore: kontaktiranje politika	,261	,223
Zscore: podpisal peticijo	-,073	,595
Zscore: udeležen v protestih	,045	,486
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	-,014	,365

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 5 iterations.

Francija

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,526	31,571	31,571	1,902	23,779	23,779
2	1,296	16,203	47,774	,766	9,579	33,357
3	,964	12,054	59,829			
4	,910	11,369	71,198			
5	,695	8,690	79,888			
6	,634	7,921	87,809			
7	,534	6,678	94,487			
8	,441	5,513	100,000			

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: nosil politično značko	,609	-,041
Zscore: podpisal peticijo	,580	,066
Zscore: udeleženi v protestih	,563	-,009
Zscore: delal v drugih organizacijah	,537	-,040
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	,355	,048
Zscore: kontaktiranje politika	,283	-,123
Zscore: delali v politični stranki	,082	-,800
Zscore: član politične stranke	-,042	-,654

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 4 iterations.

Factor Correlation Matrix

Factor	1	2
1	1,000	-,352
2	-,352	1,000

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Švedska

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,196	27,452	27,452	1,521	19,011	19,011
2	1,216	15,198	42,651	,521	6,510	25,521
3	,969	12,108	54,759			
4	,871	10,888	65,647			
5	,778	9,725	75,372			
6	,758	9,470	84,842			
7	,706	8,822	93,664			
8	,507	6,336	100,000			

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: delali v politični stranki	,773	-,035
Zscore: član politične stranke	,656	-,155
Zscore: kontaktiranje politika	,327	,158
Zscore: nosil politično značko	,281	,249
Zscore: udeležen v protestih	,201	,157
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	-,076	,529
Zscore: podpisal peticijo	-,010	,466
Zscore: delal v drugih organizacijah	,196	,287

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 9 iterations.

Factor Correlation Matrix

Factor	1	2
1	1,000	,383
2	,383	1,000

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Avstrija

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,518	31,477	31,477	1,880	23,501	23,501
2	1,277	15,959	47,436	,627	7,834	31,335
3	,962	12,029	59,465			
4	,761	9,508	68,973			
5	,720	8,996	77,970			
6	,675	8,444	86,413			
7	,628	7,856	94,269			
8	,458	5,731	100,000			

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: delali v politični stranki	,795	-,053
Zscore: član politične stranke	,673	-,149
Zscore: delal v drugih organizacijah	,393	,178
Zscore: kontaktiranje politika	,375	,151
Zscore: nosil politično značko	,324	,271
Zscore: podpisal peticijo	,080	,615
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	-,086	,515
Zscore: udeležen v protestih	,050	,368

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

Factor Correlation Matrix

Factor	1	2
1	1,000	,390
2	,390	1,000

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Bolgarija

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,323	29,034	29,034	1,671	20,887	20,887
2	1,352	16,905	45,939	,784	9,796	30,683
3	,993	12,410	58,349			
4	,883	11,040	69,390			
5	,745	9,317	78,707			
6	,690	8,624	87,332			
7	,578	7,221	94,553			
8	,436	5,447	100,000			

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: delali v politični stranki	,722	-,089
Zscore: kontaktiranje politika	,621	-,054
Zscore: član politične stranke	,440	,034
Zscore: delal v drugih organizacijah	,354	,007
Zscore: nosil politično značko	,337	,281
Zscore: udeleženi v protestih	-,062	,808
Zscore: podpisal peticijo	,235	,415
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	-,043	,331

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 5 iterations.

Factor Correlation Matrix

Factor	1	2
1	1,000	,295
2	,295	1,000

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Slovaška

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,405	30,069	30,069	1,737	21,710	21,710
2	1,160	14,496	44,564	,505	6,306	28,016
3	,898	11,230	55,794			
4	,834	10,420	66,215			
5	,766	9,574	75,788			
6	,717	8,964	84,752			
7	,671	8,392	93,144			
8	,548	6,856	100,000			

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: podpisal peticijo	,546	,027
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	,541	,140
Zscore: delal v drugih organizacijah	,382	-,214
Zscore: kontaktiranje politika	,379	-,143
Zscore: udeležen v protestih	,360	-,090
Zscore: delali v politični stranki	,030	-,808
Zscore: član politične stranke	-,028	-,433
Zscore: nosil politično značko	,240	-,311

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 8 iterations.

Factor Correlation Matrix

Factor	1	2
1	1,000	-,429
2	-,429	1,000

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Madžarska

Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	2,916	36,451	36,451	2,352	29,400	29,400	1,973
2	1,335	16,691	53,142	,778	9,724	39,123	1,822
3	,854	10,679	63,821				
4	,778	9,723	73,545				
5	,649	8,111	81,656				
6	,562	7,024	88,681				
7	,468	5,851	94,531				
8	,437	5,469	100,000				

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Pattern Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zscore: udeleženi v protestih	,703	-,014
Zscore: nosil politično značko	,660	-,087
Zscore: podpisal peticijo	,576	-,056
Zscore: bojkotiral produkt v politične namene	,487	,085
Zscore: delali v politični stranki	,007	-,835
Zscore: član politične stranke	-,094	-,630
Zscore: delal v drugih organizacijah	,140	-,474
Zscore: kontaktiranje politika	,264	-,273

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

Factor Correlation Matrix

Factor	1	2
1	1,000	-,425
2	-,425	1,000

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

PRILOGA Č: FREKVENČNE DISTRIBUCIJE IN DELEŽI ZDRUŽENIH INDIKATORJEV

Slovenija

institucionalna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1130	76,6	77,0	77,0
	1	239	16,2	16,3	93,3
	2	57	3,9	3,9	97,2
	3	24	1,6	1,6	98,8
	4	12	,8	,8	99,7
	5	4	,3	,3	99,9
	6	1	,1	,1	100,0
	Total	1467	99,4	100,0	
Missing	System	9	,6		
Total		1476	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	1467
	Missing	9
Mean		,34
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1223	82,9	83,5	83,5
	1	207	14,0	14,1	97,7
	2	34	2,3	2,3	100,0
	Total	1464	99,2	100,0	
Missing	System	12	,8		
Total		1476	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	1464
	Missing	12
Mean		,19
Median		,00

Francija

institucionalna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1253	63,1	63,3	63,3
	1	409	20,6	20,7	84,0
	2	166	8,4	8,4	92,4
	3	91	4,6	4,6	97,0
	4	37	1,9	1,9	98,9
	5	13	,7	,7	99,6
	6	8	,4	,4	100,0
	Total	1979	99,6	100,0	
Missing	System	7	,4		
Total		1986	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	1979
	Missing	7
Mean		,65
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1083	54,6	54,8	54,8
	1	604	30,4	30,5	85,3
	2	290	14,6	14,7	100,0
	Total	1978	99,6	100,0	
Missing	System	8	,4		
Total		1986	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	1978
	Missing	8
Mean		,60
Median		,00

Švedska

institucionalna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1058	54,9	55,2	55,2
	1	517	26,8	27,0	82,2
	2	215	11,2	11,2	93,4
	3	66	3,4	3,4	96,9
	4	32	1,7	1,7	98,5
	5	22	1,1	1,1	99,7
	6	6	,3	,3	100,0
	Total	1916	99,4	100,0	
Missing	System	11	,6		
Total		1927	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	1916
	Missing	11
Mean		,74
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	839	43,5	44,1	44,1
	1	705	36,6	37,0	81,1
	2	359	18,6	18,9	100,0
	Total	1903	98,8	100,0	
Missing	System	24	1,2		

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	839	43,5	44,1	44,1
	1	705	36,6	37,0	81,1
	2	359	18,6	18,9	100,0
	Total	1903	98,8	100,0	
Missing	System	24	1,2		
Total		1927	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	1903
	Missing	24
Mean		,75
Median		1,00

Avstrija

institucionalna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1271	52,9	54,8	54,8
	1	541	22,5	23,3	78,2
	2	283	11,7	12,2	90,4
	3	113	4,7	4,9	95,2
	4	56	2,3	2,4	97,6
	5	43	1,8	1,8	99,5
	6	12	,5	,5	100,0
	Total	2318	96,4	100,0	
Missing	System	87	3,6		
Total		2405	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	2318
	Missing	87
Mean		,84
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1618	67,3	69,0	69,0
	1	510	21,2	21,7	90,8
	2	217	9,0	9,2	100,0
	Total	2345	97,5	100,0	
Missing	System	60	2,5		
Total		2405	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	2345
	Missing	60
Mean		,40
Median		,00

Bolgarija

institucionalna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1204	86,0	88,5	88,5
	1	104	7,5	7,7	96,2
	2	31	2,2	2,3	98,5
	3	13	1,0	1,0	99,5
	4	5	,3	,3	99,8
	5	2	,1	,1	99,9
	6	1	,1	,1	100,0
	Total	1360	97,1	100,0	
Missing	System	40	2,9		
Total		1400	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	1360
	Missing	40
Mean		,18
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1273	90,9	93,4	93,4
	1	84	6,0	6,2	99,5
	2	6	,4	,5	100,0
	Total	1364	97,4	100,0	
Missing	System	36	2,6		
Total		1400	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	1364
	Missing	36
Mean		,07
Median		,00

Slovaška**institucionalna**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1422	80,5	81,5	81,5
	1	209	11,8	12,0	93,5
	2	70	4,0	4,0	97,5
	3	25	1,4	1,4	98,9
	4	7	,4	,4	99,3
	5	11	,6	,6	99,9
	6	1	,1	,1	100,0
	Total	1745	98,8	100,0	
Missing	System	21	1,2		
Total		1766	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	1745
	Missing	21
Mean		,29
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1331	75,4	76,9	76,9
	1	313	17,7	18,1	95,0
	2	86	4,9	5,0	100,0
	Total	1730	98,0	100,0	
Missing	System	36	2,0		
Total		1766	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	1730
	Missing	36
Mean		,28
Median		,00

Madžarska**institucionalna**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1256	82,7	84,3	84,3
	1	169	11,1	11,3	95,6
	2	27	1,8	1,8	97,4
	3	17	1,1	1,1	98,5
	4	17	1,1	1,1	99,7
	5	5	,3	,3	100,0
	Total	1490	98,2	100,0	
Missing	System	28	1,8		
Total		1518	100,0		

Statistics

institucionalna

N	Valid	1490
	Missing	28
Mean		,25
Median		,00

individualna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	1367	90,0	91,5	91,5
	1	106	7,0	7,1	98,6
	2	22	1,4	1,4	100,0
	Total	1494	98,4	100,0	
Missing	System	24	1,6		
Total		1518	100,0		

Statistics

individualna

N	Valid	1494
	Missing	24
Mean		,10
Median		,00